

DRIE-EN-VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

DE SLAG IN DE DUINEN

Waarom volgde op de hiervoren beschreven gevechten van Meessen en Wijtschate weer de stilte?

De verschrikkelijke aanval met de mijnen bracht niet de verwachte uitslagen.

De Engelschen namen wel 7000 gevangenen en 20 kanonnen, de verliezen der Duitschers waren zeer zwaar. Zij hadden 15000 man buiten gevecht, maar strategisch gewicht had de aanval niet,

en de mijnkraters bleken eer hindernissen voor een vooruitgang dan hulpmiddelen.

Bovendien was men niet gereed voor een offensief. Daar moest een net liggen van Decauvillelijntjes, voor de bevoorradings- en van allerlei verbindingswegen. Men diende de munitiedepots uit te breiden en meer artillerie op hoopen.

Laten wij terloops een blik werpen op het spoorwegnet, dat langzamerhand achter den Yzer was ontstaan. Slechts met de grootste moeite had men in 1914 onzen legervoorraad en 't materiaal gered over de enkele lijn van Dixmuiden-Veurne-Adinkerke-Duinkerke. Al de bevoorradings- en van ons leger en de bondgenooten moest aangevoerd worden over dezen spoorweg en dien van Duinkerke-Berques-Hazelbroek, maar zoo bleef men nog ver van de troepen en eischte men veel van auto's en paarden.

Het vervoer der gewonden leed er eveneens zeer onder.

Reeds in 1915 besloot men een spoorweg aan te leggen van Adinkerke over Oosthoek, Moerhoek, Elzentap naar Isenberge. De werken op 1 September begonnen, waren na een maand geëindigd. Eenige weken later verlengde men de lijn tot Klein-Leiselle. Enkele dagen later konden de treinen tot het aangewezen punt rijden...

Den 1n Juni gelast de overheid 't spoor door te trekken tot Waaienburg en Proven en den arbeid te voltooien in twintig dagen. Die taak omvatte: 22.000 kubieke meter aardewerk, den aanleg van 5812 meter spoor met vijf vertakkingen, het bouwen van een brug over den Boven-Yzer van 31 meter lengte en van een station te Waaienburg.

Men moest in de vallei van de Callebeek en den Yzer, op dien drassigen bodem een hoogten spoordijk opwerpen.

En toch was in 20 dagen het werk voltooid. Van 10 tot 21 Juli verlengde men de lijn dan nog tot Proven. Zoo kreeg men aansluiting met een nieuw spoorwegnet der Engelschen rond Ieperen.

We wijzen hierop om eens te laten uitkomen van welk een bekwaamheid en wilskracht onze spoorwegbataljons blijken gaven; ze bestonden toch uit veel oudere soldaten der werkkompagnies en ook uit spoorwegpersoneel, dat men eenvoud-

dig gemilitariseerd had. Trouwens de roem van dit bataljon was bekend, en in het voorjaar van 1917 riep de Fransche legeroverheid zijn hulp in en verkreeg die voor het herstel der lijnen in het door de Duitschers opgegeven Sommegebied. Daar werkten onze Belgen tot onder het vuur van den vijand, en in andere moeilijke omstandigheden, maar volvoerden hun zware taak. Velen werden er gewond en gedood.

Nog andere lijnen werden in Vlaanderen gelegd, en vooral ook in 1917 met 't oog op het offensief.

't Klein stationtje van Adinkerke was er een zeer groot geworden met een dicht net en allerlei vertakkingen. Het was ook het voornaamste punt. Van Adinkerke vertrokken dus nu de twee gewichtigste lijnen voor het Belgisch front.

We zagen die naar Proven ontstaan. Het eerste station was Oosthoek, een gehuchtje dat wel nooit van zulk een instelling zal gedroomd hebben. Van daar was er een verbinding met de oefeningpolygoon voor de B. C. F. aan de Speivaart. Vervolgens kwam het station Moerhoek en dan dat van Elzentap, met een herstellingswerkhuis en een overladingsinrichting der munitie voor den buurtspoorweg van 't Zwaantje. Ten slotte lag er een zijspoor naar het hospitaal van Vinkem. De vierde statie was Isenberge, met een zijspoor naar het intendancedepot en twee naar het hospitaal van Isenberge. Een lijn voerde van hier over Doodemanshoek naar Blauwhoek. Thans voor het offensief van 1917 legde men sporen naar Nieuwherberg, Smishoek, Oeren en trok men de lijn door naar Fortem en Loo (over het kanaal). Te Fortem sloot ze bij een andere aan naar Avekapelle. Zoo kon men munitiedepots en batterijen bedienen en snel allerlei voorraad naar ieder punt voeren.

Maar volgen we nog de hoofdlijn van Isenberge verder. Ten zuiden van het station was weer een groot munitiedepot. Talrijke wagons met projectielen van allerlei kaliber stonden daar op lijnen, zoo van elkaar verwijderd, dat men bij een ontploffing de ramp kon beperken. Dan had men de stations van Kruiske en Klein-Leiselle, van waar men nu in 1917 nog een zijlijn naar Fortem legde.

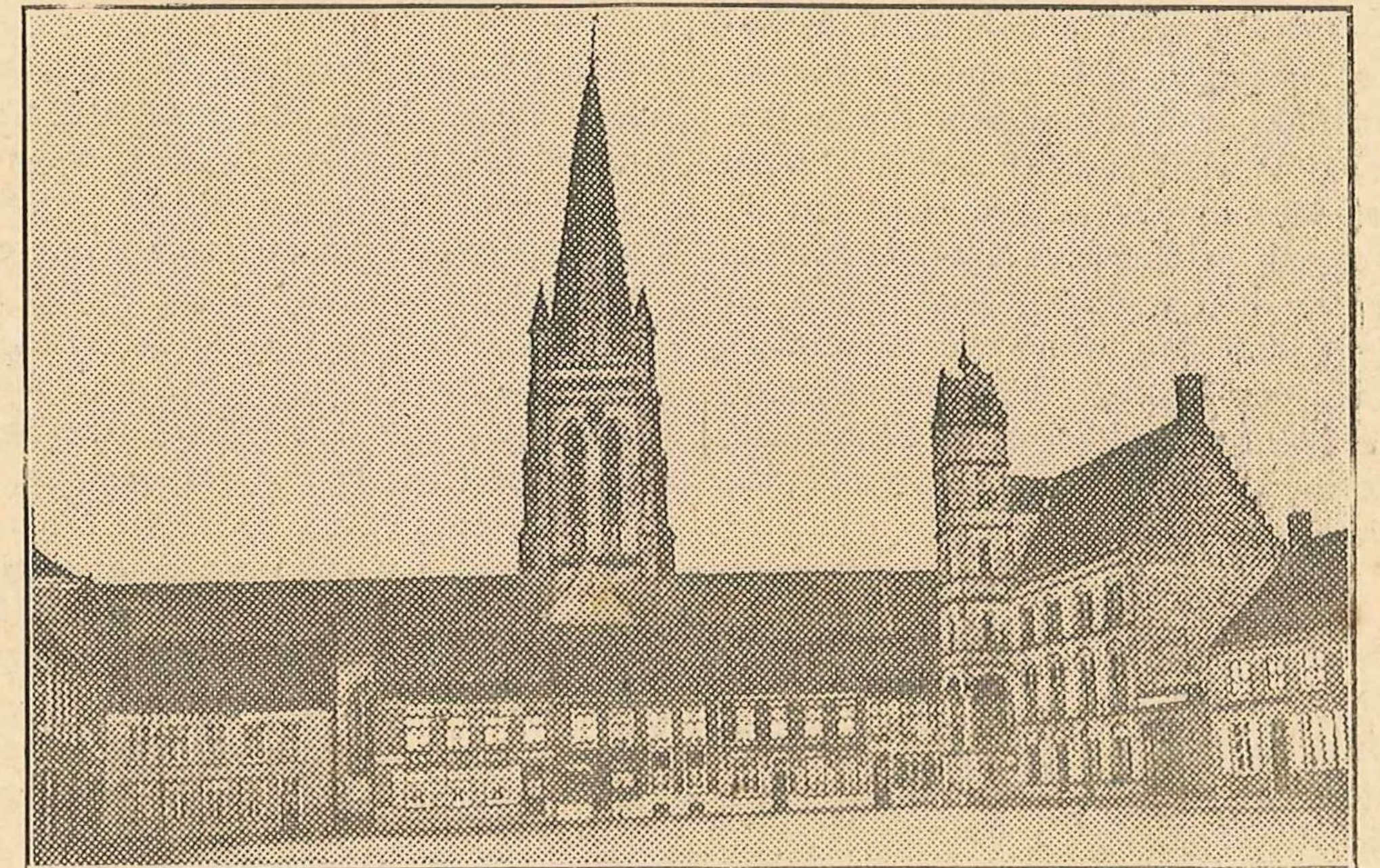
De Franschen begonnen er aan en de Belgen voltooiden ze, en maakten vertakkingen naar bij onze soldaten welbekende punten als Gyverinkhove, Sint-Elloo, Drie Ridders, Hoogstade, Zavelhoek, Rabbelaar, Roodhuis, Grogne, Elgewaartskapelle.

De hoofdlijn voerde van Klein-Leiselle naar Hagedoorn, waar men om de voortdurende beschieting van Adinkerke de inrichtingen der tractie overbracht.

Waaienburg was vervolgens een gewichtig punt en nu in 1917 maakte men er, met 't oog op het offensief, een verzendingshospitaal en legde men sporen naar het lazaret van Roesbrugge. Eveneens verdubbelde men de verlenging naar Proven, en bracht men verbindin-

Oosthoek en naar De Panne, en verder naar Sint-Idesbaldus, Coxyde en Oostduinkerke. Dit laatste net was bestemd voor het vak Nieuwpoort. En wel mogen we spreken van net, met de vertakkingen naar het munitie- en intendancedepot van Sint-Idesbaldus, den gezondheidsdienst van Coxyde, de batterijen van Coxyde-Ballon, de sporen naar Coxyde-dorp, Coxyde-bad, Coxyde-zandputten, Coxyde-werkplaatsen, Coxyde-duinen en naar Oostduinkerke.

Het station van Veurne had men ook uitgebreid en daar de stad dikwijls beschoten werd, maakte men een afleidingsbaan over een tweede brug van Nieuwpoort-kanaal, om alle onderbreking te voorkomen.

Stadhuis en Sint-Pieterskerk te Loo

gen tot stand met Heidebeek, Krombeke, Kruisdoorn, Meiboom, Noordhoek, Boesinge, Elverdinge, Ondank, Wanebeek, Steenstrate.

Zoo spon zich dus als een webbe van lijnen over gansch Veurne-Ambacht, tot Poperinge en Ieperen.

In vooruitzicht van het offensief 1917, waarvan men groote verwachtingen had, verdubbelde men thans ook het spoor der lijn Adinkerke-Dixmuiden. Zijsporen voerden eerst naar het hospitaal van

De hoofdlijn was van af Oostkerke vernield. Nog voor het station van laatstgenoemd dorp moest men paarden gebruiken. De spoorbaan verdween er in de verdedigingswerken en bij Kaaskerke herinnerde alleen hier en daar een stuk roestig rail, hoe hier eertijds treinen reden in het toen zoo blijde, kalme Veurnsche land. De spoorbrug van Dixmuiden was verdwenen; een half vernielde pijler rees er nog even boven de sombere rivier...

Afl. 53 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel

Afl. 53

“ Het Bloedig IJzerland ”

Prijs: 30 centiemmen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH E AFLEVERING

23 Januari 1921.

Ziedaar beknopt het werk onzer « ijzerenwieg-mannen » in oorlogstijd; maar men kan geen denkbeeld geven van het aanhoudend herstellen der zoo veel gebruikte en menigmaal door beschieting ontredde lijnen (1). En op de treinen vervulden machinisten en stokers trouw hun plicht, steeds in gevaar... Velen waren in Oktober 1914 in vreeselijk zwaren dienst herwaarts gekomen op hun lokomotief, zonder afscheid te nemen van hun gezin, en trouwens met het gedacht terug te keeren, maar plots viel daar tusschen hen en de hunnen de vreeselijke slagboom van het front... En de scheiding was lang en pijnlijk...

Op alle gebied had men gezwoegd om het offensief voor te bereiden: de Engelschen zouden dus in 't Noorden oprukken naar Oostende en Zuidelijker met de Franschen naar Staden, Roeselare, Meenen en Komen. Zou nu de doorbraak geschieden? Het woord was nog aan het geschut... Het IJzer- en Ieperleeland, het woud van Houthulst, het dal der Leie..., Vlaanderen lag daar in afwachting... Maar plots schoten de Duitschers los; zij waren het die den aanval begonnen.

* * *

De Duitschers aan den IJzer.

Er was voor hen daar niet veel veranderd, sedert Otto von Gottberg er zijn aantekeningen nam voor zijn werkje... « Als Adjutant durch Frankreich und Belgien ».

Hij was te Schoore... « Het dorp werd beschoten » schrijft hij. « Het bataljon moest er snel doortrekken. De verbindingsofficier eener divisie komt per auto aangereden, stapt uit... Een granaat slaat in... De officier ligt dood. Iemand meldt ons: « Onderofficier S... is dood » en naast zijn lijk vind ik bij den ingang van het dorp vijf onzer wielrijders in een bloedplas. Wij slepen gewonden in een huis. De dokters verplegen ze. Een granaat valt; rook en stof vervullen de kamer. De heelmeeesters helpen de verpleegden naar den kelder. Slechts door een wonder zijn de dertig mannen van den dood gered.

In den nacht worden wij over den

(1) Dit is bewerkt naar: « Les Chemins de fer de Campagne de l'armée belge pendant la guerre 1914-1918 ». Major A. E. M. Denis in « Bulletin Belge des Sciences Militaires ».

IJzer geleid. Aan den overgang bij Schoorbakke had men twee loopbruggen gelegd. Verderop glansde het hoog vlam-mende, roode goud van brandende dorpen. En als de zon in de grauwe lucht rijst, ligt voor ons het vlakke polderland, zonder boom of struik, maar met grachten doorsneden. Alleen voor ons leidt tusschen twee rijen boomen, van het dorp Pervyse de weg naar den stroom en het gehucht Schoorbakke.

Als een waaijer moeten de troepen zich uitbreiden en ons bataljon den nog door den tegenstander bezetten weg overen. Maar de eerste granaten regenen op den dijk. Geweren bestoken ons. Maar eer het middag is, hebben wij den straatweg gewonnen.

In den IJzer regenen de granaten en kogels zoo dicht, dat voor onze oogen duizenden getroffen of door ontploffingen verstikte visschen aan de oppervlakte dobberen. De granaten zoeken den oever af om onze brug te vinden, en een moedige, vijandelijke officier, komt in auto over den weg van Pervyse tot op ongeveer 400 meter van Schoorbakke in verkenning. Uitstappend werpt hij een bom in de richting van de brug. Nooit heb ik gedacht, dat twee op elkaar volgende kopschoten als deze, welke den officier en zijn begeleider treffen, afgevuurd kunnen worden. De kogels zaten juist boven den neus, in twee bleke gezichten, welke wij later op den weg zagen. Schoone, treffende soldatendood voor twee dapperen.

We worstelen verder om den spoor-dam te bereiken. Stuk voor stuk winnen we dagelijks wat grond, ofschoon we hevig vuur te trotseeren hebben.

... ..

Maar dan:

« Ik zie een generaal en hoor hem zeggen: « Ik meen, dat het niet meer voorwaarts gaat ». Dat woord verbluffte me... En toch ging het niet meer voorwaarts. De polder was onder water gezet, de vloed steeg in de grachten. En het rees en rees maar, tot den volgenden morgen het bevel kwam « Over den IJzer terug! »

Een episode van den oorlog was geëindigd. Een nieuwe begon. Uit den IJzerslag ontstond een stellingsoorlog.

Alle straten naar 't Oosten ratelden

weer van wagens en geschut.

De Brandenburgers zongen:

« Nicht jeder Tag kann
glühen im Siegeslichte... »

Tot zoo ver de Duitscher...

Neen, het ging niet meer voorwaarts... En in 1917 stonden de Duitschers nog voor den IJzer. 't Was niet alleen het water dat hen tegenhield. Ons legertje had de wacht aan de rivier...

Maar nu in 1917 begrepen de Duitschers de plannen van den Brit en wilden dezen voor zijn.

* * *

't Was de 10e Juli, een dag van regen en storm... De wind loeide over de Vlaamsche vlakte en de zee.

Men had schoone zomeravonden gehad, zooals P. Hilarion Thams het in zijn oorlogsdagboek opteekende, daar te Cabour, achter Adinkerke:

« In den Zomer was het geen problema het anderhalf uur dat de slaaptijd voorafging, om te krijgen. We legden ons op een duinheuveltje een pijp te rooken, turend naar de vliegers, tellend de kabelballons. Bijwijlen werden die door verdragend Duitsch geschut bedoeld: de witte shrapnellwolkjes poefden open rond het logge gevaarte. Dat nam dan ijlings de vlucht, door zijn motorwagen beneden tevens achteruitgetrokken en omneergehaald. Driemaal woonden we bij hoe een Duitse Aviatik, als gier uit de wolken vallend, een ongelukkige saucisse in brand schoot. Een vluchtige blauwe vlam in het vallend duister, een zwart wrak als een steen ten gronde ploffend: het drama duurde enkele seconden. Ging alles op zijn best, dan zagen we de waarnemers aan hun blank zijden valscherf naar beneden wiegelen.

Dikwijls ook lagen we, langs een mulle helling, het voetballen der bureaugasten gade te slaan. Als we niet al te moe zijn, spelen we, als kinderen, krijgertje door de loopgraven, wippen door de draadwebben, bombardeeren ons weerzijds met graszoden.

Tijdens de zomeravonden van zeventien, toen de Engelschen hun offensief naar Passchendale voorbereidden, lag heel het hospitaal langs den dijk der Duinkerker-vaart. Ze trokken voorbij, de « djekken », dag aan dag en weken aaneen, met hun tulbandtroepen, hun monstergeschut, hun tanks en hun auto's, hun vurige ruitertij.

Ze sloegen een herstellingspark op langs het pijnbosch van de « Palestina ». Daarheen werden de kanonnen, in den strijd gehavend, heengesteurd; kreupele monsters nu, de eens machtige moordtuigen.

Over de wonen van het staal, lag somwijlen gespreid de mantel der verongelukte artilleristen: twintig gaten en scheuren in het geschroeide kakhi; uit den binnenzak hingen bebloede brieven. 't Gebeurde dat de zware stukken in het zand verzakten; de twaalf paarden, om een draai, konden hun krachten niet doen gelden; dan spanden we ons met dozinnen aan koorden en kettingen, op bevel van een Engelsch sergeant rukten we, samen met tommies en Chineezers en negers; en wat de paarden niet konden, speelden wij klaar; het logge gedrocht sprong uit zijn kuil en bolde de werf op.

Cabour lag tusschen twee vliegpleinen: het Belgische der Moeren en het Fransche van Ghyvelde-Braydunes. Rond acht uren 's avonds kwamen de jacht- en verkennerstuigen aangezoemd als bijen naar hun korf. We ontwaarden ze als donkere stippen duizelig hoog in de lucht, een zeven teekenend als trekkende kraanvogels. Het plein bespeurd, lieten zij zich een voor een in steile glij-vlucht neer, groeiden dreigend en donkerder, snorden rakelings over ons hoofd. Wat verder raakten ze den grond met losse sprongen, rolden uit op hun manke pootwielletjes, hun staart als een egge door het stof. De stramme vliegeniers, in hun lederen pakje als scaphanders van het ruim, klimmen langs een laddertje uit de schuit; en terwijl de helpers den reuzenvogel in zijn hok duwen, vertellen ze van hun weervaren daar omhoog. Ze hebben bommen gegooit op Gent, gevochten boven Gistel, gekruist boven Zeebrugge en Oostende. De gerekte tonen van het klaroen dat de « retraite » blaast — dat ernstig avondlied dat over bosch en duin heenschalt als een vermaning, als een smeking tot de zwervers weer te keeren naar de veiligheid en de rust — ze roepen ons weg van 't vliegenierskamp, waar een breede laan open vuren wordt aangelegd voor hen die — misschien! — dezen nacht zullen binnenvluchten. »

Maar nu 10 Juli was het geen avond

voor de herstellenden of voor het personeel om buiten te blijven. Laag hing het geluchte, zwart en grijs, en telkens dresten regenvlagen neer.

Maar eensklaps om 19 u. 45 begon een vreeselijke episode in 't drama, daaraan den IJzer, in het vak van Nieuwpoort, waar de weg bijna in rechte lijn naar Oostende liep. De kanonnen braakten hun vuur, bliksems flitsten langs 't donker uitspansel en eensklaps stormden, tusschen Lombardzijde en de zee Deutsche matrozen aan op de Britsche stellingen, welke van uit de duinen overhoop geschoten waren.

Nieuwe lichtingen moesten den geoffenden vijand weerstaan. forsche, hoge zonen van Oost-Friesland, de Marken van Wezer en Elbe.

Vroeger kregen de Engelschen hulp van hun schepen, die ook in 1914 den tegenstander in de flank beschoten, maar de storm verhinderde de vaartuigen stelling te nemen en hun medewerking te verleenen.

De Duitschers sprongen in de posities van den Brit, een hevige worsteling ontstond in het slijk en water... De schok was vreeselijk en onze bondgenooten weken, maar de bruggen over den IJzermond waren in stukken geschoten en smeden den aftocht af. En 't was als met ons afgemat 9de in 1914, velen verdronken in de rivier of de afleidingsvaart aan de rechterflank... De onstuimige golven voerden lijken weg, wierpen er terug op den oever. Gewonden kermden in de moeze, of smachtten onder de instortende borstweringen van loopgraven... Honderden gevangenen werden omsingeld en haastig achteruit gevoerd.

De Deutsche officieren joegen hun mannen voort en rauw klonken bevelen of bedreigingen boven den loeienden wind... Nu was er weer hoop Nieuwpoort te nemen en zijn sluizen, deze veste van het IJzerland, den sleutel tot Veurne, tot Frankrijk. Met luid hoera-geroep bereikten de Duitschers den IJzermond, tegen de zee... Aan hun rechtervleugel trachtten ze den laatsten weerstand te overwinnen, en de sluizen te nemen... Reeds bezetten ze de meest vooruitgeschoven posten. Meer dan 600 meter hadden ze hier de Britsche linie ingedrukt...

Dreigend werd de toestand. Zou dan

nu na drie jaar nog al de opoffering der onzen van 1914 met de trouwe wacht naderhand van Belgen en Franschen plots toch vruchteloos blijken? Versterkingen rukten aan door het puin van Nieuwpoort, dat een hel geleeke met al de barstende granaten, de openknallende shrapnells, de neerstortende muren, den berstenden bodem. En aan de sluizen dan, een orkaan van ijzer en vuur... Maar kost, wat kost moest men den vijand terugwerpen. Aan de sluizen mocht hij niet raken... dat was heilige grond. En in een onstuimigen tegenaanval dreef men hem achteruit tot Lombardzijde en versterkte men haastig het weer veroverd terrein, terwijl daar achter de artillerie voor een helsche barrikade zorgde...

Zoo was het nacht geworden... en toen de nieuwe dag lichtte, kalmer in de natuur en ook kalmer onder deze menschen, was toch het eerste gevaar geweken, al behield de Duitscher ginds tegen de zee zijn posities tot aan de rivier...

Dien morgen reeds vroeg viel Emmanuel Goetgebuur bij Nancy en Nele binnen. De meisjes waren juist gekleed, om naar hun arbeid te gaan. Ze hadden een roerigen nacht gehad, en verscheidene malen waren ze in de ondergrondse schuilplaats gevlucht, tegen hun hutje aangelegd, uit vrees voor de huilende granaten en helsche bommen.

— Slecht nieuws! zei de soldaat. De Duitschers zitten vlak voor Nieuwpoort. Ja, sommigen zeggen er binnen.

Nancy en Nele schrokken.

— Gaan ze doorbreken? vroegen ze, beiden aan 't zelfde gevaar denkend.

— Ja, wie weet, wat er gaat gebeuren. Ik heb rust, maar we moeten ons gereed houden. Ha, de Engelschman heeft ons wat gelapt! Hij begint schoon.

— Is dat naar Oostende en Zeebrugge gaan! kloeg Nele.

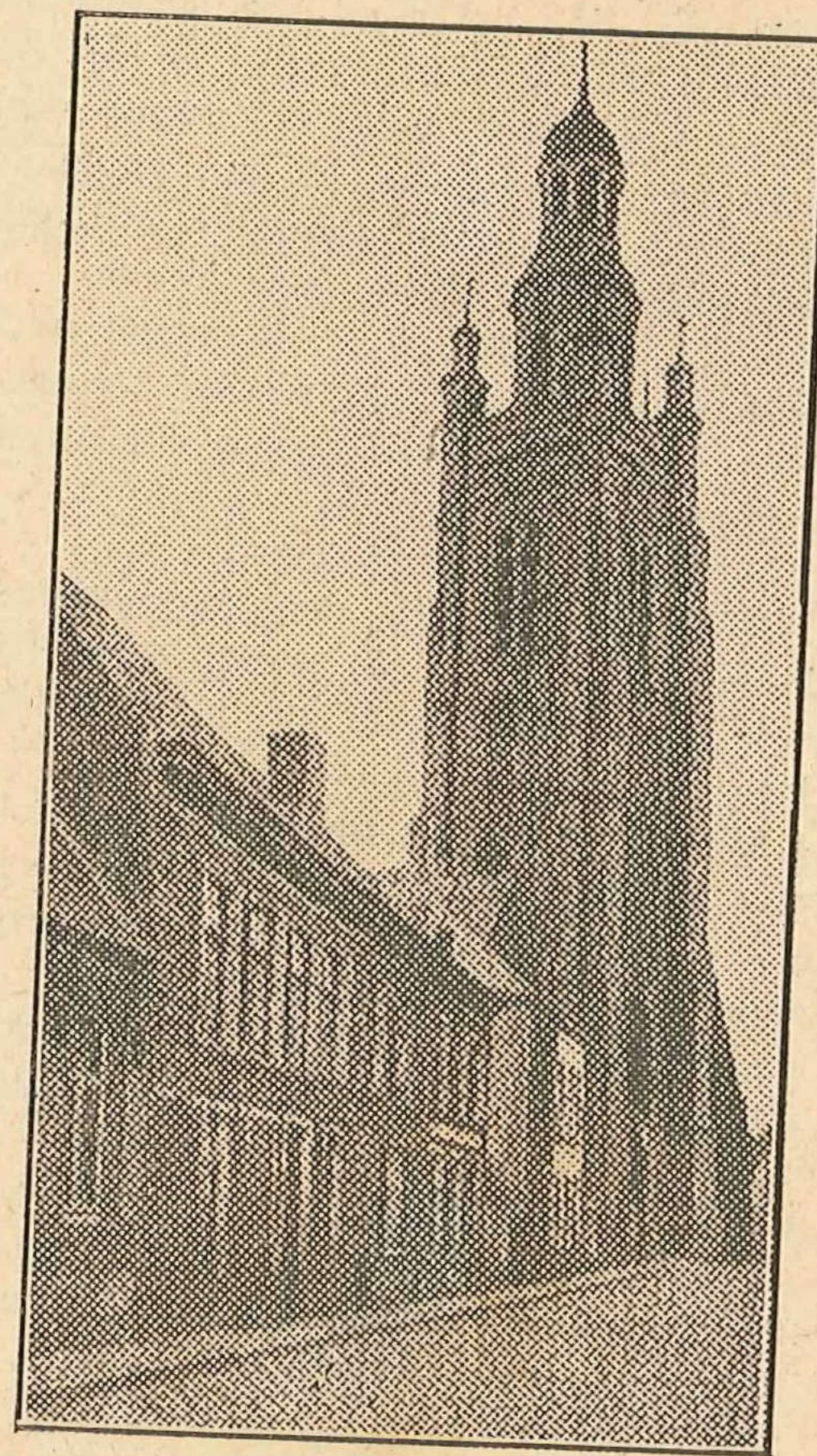
— Ja, met den mond is het gemakkelijker. 't Was of zij gingen doen wat wij niet konden... En ze laten zich verduiveld, een brok land afpakken... en welk een brok dan nog. Nu, ze moeten wreed afgezien hebben! Er zijn er veel in den IJzer verdronken bij 't willen vluchten, want de bruggen waren kapot. Zoo vertellen ze, maar wat is de waarheid?

— Arme jongens, zei Nancy, dadelijk

meelijdend. Er zijn er van nacht dus weer veel aan den dood gekomen.

— O, ja... 't Was een geruchte ook!

— Wreed! viel nu Wantje Zoetewei in. Die smerige oorlog. Waarom maken ze geen vrede? Den Duitsch verslaan... Ja, ze zeggen en schrijven niet anders... en we hooren altijd, dat hij al plat is, maar hij is lijk Pierlala, als ze hem dood wanen verrijst hij weer en die smouter zou nu toch nog door kunnen komen? Enfin, dan pakken we maar weer onze ziele onder den arm... en verder voort, ze bakken overal brood en maken overal kisten.

De Sint-Michielskerk te Roeselare.

Emmanuel moest vlug naar zijn kantonnement terug; hij liep een eind met de meisjes mee, die zich dan naar De Panne begaven. O, ze zagen 't dadelijk dat het een wreedte nacht geweest was, gewonden werden reeds bij menigte aangevoerd. Er heerschte op alle wegen groote drukte, beschadigd materiaal kwam van 't Oosten, nieuw reed er heen. Afgematte, beslijpte soldaten, velen hinkend, sommigen steunend op kloekere makkers, gingen door de duinen. 't Ge-

schut bulderde weer onvermoeid voort.

Een vloed van geruchten deed de ronde. Wij kennen den waren toestand; de Engelschen hadden een gewichtige stelling verloren langs den IJzermond, bij de zee. Voor Lombardzijde was de vijand terug gedreven. Men trachtte hem nu in de volgende dagen ook in de duinen achteruit te werpen. De Britten deden onstuimige tegenaanvallen; die echter dood liepen in een allergeweldigst vuur, dat uit honderden verdoken plaatsen tusschen de zandheuvels losbarstte; men ondervond het reeds, welk een vesting de Vlaamsche kust was. Nog enkele dagen herhaalde men die pogingen, maar de toestand veranderde niet. Het groote gevaar voor Nieuwpoort had men dus wel bezworen, maar dit was niet het doel geweest van al die voorbereiding. Niet ons, doch den Duitscher had het gevaar moeten bedreigen. De weg naar Oostende lag voor geruimen tijd weer gebarricadeerd.

De hoofdaanvallen zouden echter in de richting van Roeselare geschieden. Werden ze door dezen ongelukkigen tegenaanval uitgesteld? In elk geval verliepen weer veel dagen waarop alleen het geschut in werking was. Vliegers verkenden de Deutsche stellingen en gingen bommen werpen in dorpen en steden. 't Waren voor de bevolking van plaatsen als Meenen, Kortrijk, Roeselare, Torhout, Brugge en Oostende, en zelfs voor Gent, waar men het Sint-Pietersstation, sommige fabrieken en vliegpleinen in de omgeving bestookte, angstige dagen en nachten. Te Roeselare speelde zich op militair gebied een ontzettend drama bij deze vliegaanvallen af.

— Ge krijgt nu een generaal in kwartier, had een militair tot burgemeester Mahieu gezegd. En geen gemakkelijke! Loop hem maar niet in den weg!

En de generaal kwam. 't Was von Stein, die het 1e Beiersche Armee-korps — keurtroepen — aanvoerde.

't Was in den Zomer van 1917. De Engelschen roerden zich danig bij Paschendale en von Stein moest het gevaar afwenden.

Hij had den naam door en door militair te zijn. Hij joeg zijn mannen maar in 't vuur en zijn stelling was, dat ge als soldaat niet te preutelen hebt, wanneer uw overste u in den dood zendt.

Zoo oordeelde von Stein, die zelf twee of driemaal daags naar 't front reed... maar natuurlijk niet in de vlakke bij Passchendale zijn tenten opsloeg.

De generaal logeerde dus bij den burgemeester. Maar die had te veel kinderen en de veldoverste trok dan naar de woning van den bankier Delare.

Al had Roeselare in vredetijd alleen een « gande civiel » en zag het slechts soldaten, wanneer deze in verlof kwamen, toch bezat de stad een arsenaal; 't stond op een plein, dat in onzen jongen tijd nog de Houtmarkt werd genoemd, maar nu, door dit nieuw arsenaal, natuurlijk Wapenplaats was herdoopt. Ik geloof dat de Duitschers het op hun beurt naar Bismarck noemden.

In dat arsenaal logeerden soldaten en op den 21en Juli, toen de burgerij in stilte den nationalen feestdag had herdacht, lagen er wel 1000 man in het gebouw, pas aangekomen. Een zoete zomeravond sloot den dag en rond elf uur kwam er eensklaps bezoek van eenige vliegtuigen. Deze vlogen plots zeer laag en begonnen met zoeklichten te werken. En bijna tegelijkertijd vielen er bommen. 't Arsenaal werd getroffen en in een oogenblik stond het in lichtelaaie. De bovenzaal was van hout. Het vuur vond er gretig voedsel en liep ook lekkend langs de trap.

Hel sloegen de vlammen op.

Daarbinnen klonken verschrikkelijke kreten. De soldaten die boven logeerden, zagen hun uitweg afgesneden. Huilend, gillend, schreiend, verdrongen ze zich voor de ramen. De voorsten sprongen naar beneden, braken armen, beenen, of nek.

Het vuur woedde om zich heen en uit dien vervaarlijken brandstapel klonk doodsgeschrei.

Beneden stormde men buiten. De vliegers die zeer laag hingen, schoten met machinegeweren. Als wilden renden de Duitschers door de straten. Er waren er, die op levende fakkels geleken. Ze wendelden zich op den grond om de vlammen te dooven.

De kogels floten naar alle zijden. En de stad was juist vol troepen met het oog op het offensief.

Nieuwe slagen klonken en wat verder wend ook de nijverheidsschool getroffen. Eveneens daar waren soldaten inge-

kwartierd, die zich niet allen uit den brand konden redden.

Weer hoorde men 't barsten van bommen. De gasfabriek was geraakt. Een nieuwe vuurhaard. Door de gansche stad laaide de gloed. De helle klaarte gleed over de daken, danste op de gevels, weerkaatste in de ramen. 't Was of gansch Roeselare in brand stond.

De burgers snelden hun huis uit.

De pompiers rukten aan. Wat konden ze doen? 't Was niet mogelijk het arsenaal te naderen. Van het dak druppelde in gloeiende kogels het smeltende zink. En men zag een fontein van gensters en vonken, die door de rookwolken spoot. En dan het gegil, het gehuil, al maar voort uit het arsenaal en uit de nijverheidsschool, waar op zolder veel stroo opgestapeld lag. In den vuurpoel werd het leven van honderden verteerd. Het getier werd stiller daar binnen.

't Was het zwijgen van de dooden nu...

Maar in de straten bleven soldaten voort loopen, als waanzinnig van angst, weenend en huilend.

Welk een vreeselijke nacht!

Officieren hadden den burgemeester laten halen. Maar die stond natuurlijk ook machteloos tegenover de verschrikking.

Ware Prasse nog meester geweest, hij zou wellicht aan een groote boete gedacht hebben. 't Zou immers de eerste maal niet zijn, dat men op burgers de daden van hun bondgenooten wreekte. Prasse ware wel met het woord spionage voor den dag gekomen.

De Beieren waren nu rechtvaardiger.

— Dat is de oorlog, zeiden de oversten tot den heer Mahieu. Zooiets kunnen we alle dagen verwachten. 't Is het lot van soldaten.

Ze toonden zelfs minder deernis dan vele burgers.

Och, soldaten gingen naar den Krieg om te sterf'n...

Tot ver in den omtrek zag men dien brand van Roeselare. Rond Isegem staarde men naar den rossen gloed.

Eindelijk doofde het vuur uit... Men kon de dooden niet tellen. Men vond immers alleen verkoelde beenderen, klompen zwartgebrand vleesch, onkenlijke lijken.

's Ochtends zag men in het hoogste venster van 't Arsenaal een lijk zitten,

met uitgestrekte handen, nog als om hulp smeekend... Die doode hing daar verscheidene dagen, want men kon hem niet bereiken.

Men berekende de vermisten. In 't Arsenaal waren 400 soldaten verbrand en in de Nijverheidsschool 200.

De overblijfsels werden in eenige groote bakken verzameld en in stilte naar 't kerkhof gevoerd.

En daar stond het uitgebrande arsenaal, als een grijnzend geraamte, herinnerend aan 't afschuwelijk feit van 21 Juli 1917...

Och... een episode maar in het vreeselijk drama van Vlaanderen, een inleiding van de verschrikkelijke gebeurtenissen, welke door het kanongelulder aangekondigd werden.

Men had nu uit de lucht eens een militair doel bereikt. Meestal echter waren het burgers, welke als slachtoffer vielen.

Roeselare zou nog moeilijke dagen kennen. 't Leven was er lastig.

Zoo schreef ik in « De Telegraaf » nog dit schetsje:

« Vijf-en-twintig tot dertig zaten er in de wachtzaal te Vlissingen, een man, de anderen vrouwen en kinderen, pas uit Roeselare gekomen en nu op reis naar Amerika.

— Gij ook nog? vroeg ik aan een moederke, dat zeker de 65 jaar voorbij was.

— Bah, ja! En 'k ga geerne. 'k Heb er twee zoons wonen en ze hadden zoo dringend gevraagd, dat ik komen zou. Maar 'k heb ook nog een jongen in het kamp hier.

— Soldaat?

— Ja, geïnterneerd. 'k Heb hem een dépêche gezonden, dat ie naar Rotterdam moet komen, om me te bezoeken. Zou ie mogen, wat peins je?

— Wel ja, ie zal mogen.

— 'k Zou hem toch nog zoo geerne eens zien vóór ik vertrek. Peins ne keer, het is nu drie jaar, dat ie weg is. Ja, 'k ga geerne naar Amerika, 't is zoo triestig te Roeselare. 't Is hier toch goed brood.

Met smaak at ze de witte boterhammen.

Triestig te Roeselare. Ga je achter vleesch of melk of klap je een beetje verder met een gebuur, seffens een schildwacht of een soldaat om je « Schein »,... alloh, een paspoort. Zie, ik stak dat pa-

pierke altijd hier in mijn kleed met een toespeld (veiligheidsspeld) en alzo ver-gat ik 't nooit... Want als je 't vergeet, je zijt gestraft. Maar, meneere, en plots keek ze als verschrikt rond, mag ik hier vrij spreken, meneere?

— Al zeggen wat je wilt.

— Ha, 't is goed... Te Roeselare niet, wi-je! Ze straffen zoo geerne, de Duitschmans. V. A. verkoopt worsje en een soldaat kwam er een hallen... de Duitschmans eten zoo gaarne worste... en 't moest wel lukken, er zat juist een stroo in. Ie droeg ze naar de Kommandantur en de beenhouwer kreeg 300 mark voor vervalsching van eetwaren. Ja, ja, ze straffen maar, ze zijn meestere. V. H. was in Nederland geweest en ie keerde weere. De Duitschers zaten in zen huis. En ie heeft van Pontius naar Pilatus moeten loopen om een kamertje en een keukentje voor hem en zen vrouwe te krijgen. 't Was een zeepfabrieke, maar de Duitschers hadden al de zeepe weggedaan. Ie had zilverwerk in den grond gedolven en een beetje wijn... en 't was gestolen. De vent was plat geruineerd.

De weduwe L. kwam ook van Nederland weere; ze mocht in haar huis nog niet komen zien. Ze zijn meester. 't Stonden daar huizen aan de Tassche... nog niet heel opgebouwd. De Duitschers hebben de binnenmuren ingestuikt en van al de huizen een grooten peerdenstal gemaakt.

— Worden er veel burgers ondersteund?

— Stijf vele. 'k Heb nog niets gehad, maar 'k heb ook niets gevraagd. We leefden stillekens voort en we zaaiden naar den zak. En er zijn er vele, die al-zoo doen.

Maar de Duitschers hèn ook geen weelde. Passeerde weke, kwam er een soldaat van zijn « Urlaub » (verlof) weere... En als ie in zen kwartier kwam, ie smet hem met zen hoofd op tafel en begint te schreemen als een kind. Ge raakt aan die menschen gewend. Zoo ze vroegen hem waarom ie toch zoo danig schreemde... En 't was om zen wijf en kinderen.

« Kein Essen in Deutschland », vertelde ie. Voor de rijken nog wel, maar de kleene menschen hèn armoe. En te Roeselare zijn ze ook veranderd. Wel in het begin, Jezus-Maria toch, lijk ze toen met

't vleesch leefden... Ze brachten er zoo vele mee in sommige huizen, dat de burgers meeaten en 't nog ondereen verkochten.

Maar nu worden de soldaten van de keuken en de beenhouwerij afgetast, of ze niets meedoen. En 't bloed van de geslagen beesten vergaren ze voor bloedworste te maken. 't Is de weelde niet meer... Ze hebben er te veel mee vermoorscht in 't begin.

Ja, 't is triestig te Roeselare. En al die uitgebrande huizen... En op de parochies in 't rond! Ieperen is er ook verre aan, hé?

— Heele gansch.

— De Duitschmans zeggen, dat er nog vele van rechte staat, maar de Engelschman de raste omverre schiet, om « Schutzegrabe » te maken. Zoo de Duitschman heeft 't zelf heele gansch platgeleid? En wonen er nog menschen?

— Niemand meer...

— En wij die tegen Ieperen wonen, weten daar niets van.

Maar al dien kant mogen we niet gaan. En nog, 't is moeilijk om uit de stee te geraken. Je moet een goede reden hebben.

— En heb je lang moeten wachten op je paspoort?

— Vijf weken... Eerst waren ze dul omdat er zoo velen achter een paspoort kwamen, maar we hem het toch gehad. En nu zijn we weg. En 'k ben tevreden. Wat gaat er met Roeselare toch gebeuren! 'k Wete van dat eerste bombardement te spreken. Zeg eens, meneere, ze gaan toch zeker ons schip niet in den grond schieten?

We stelden 't oudje gerust.

— 't Is zoo'n aardige tijd! Wat zitten ze met een of honderd levens in. Ja, wat gaat er te Roeselare voorvallen?

— Wie kan dat zeggen?

— Maar de Duitschman gaat toch niet winnen. Dat mag algeliijk niet gebeuren... Maar ie is sterk... Toch ziet ie vele af. Nog alle dagen komen er gekwetsten te Roeselare. Och, Heere! 't Seminarie ligt altijd vol! 't Is van 't groote geschütze van d'Engelen (Engelschen) zeggen de Duitschers, d'Engelschman heeft zen scheepsgeschut mee... En 't kerkhof och Heere, er is geen plekke meer voor de burgers, en de Duitschman heeft een nieuw.

Zoo vertelde 't oudje van 't eentonige, 't triestige leven ginds, nabij 't front.

't Moederke was nog levenslustig en opgewekt en dadelijk herkende ik in haar dat wonderbaar West-Vlaamsch karakter... 't Is geen gelatenheid... 't is de wil, alle moeilijkheden te overwinnen, zich kloek door alles heen te worstelen en over 't onvermijdelijke niet te zuchten en te jammeren.

— En blijf je achter den oorloge ook in Amerika?

— Wie kan dat zeggen? Als de anderen weerekeeren, 'k ga ook mee...

In Nederland verblijvende Roeselaarsnaars vergaderden zich om 't gezelschap en een levendig gesprek ontspon zich, een gesprek over de eens zoo drukke stad, nu 't soldatenkamp Roeselare, in 1914 reeds zoo geweldig gebombardeerd en thans machteloos wachtend op 't lot, dat de oorlog het nog brengen kan.

Och, 't oudje was nog bijtijds weg... 't Ging nu naar familielieden...

Hoeveel bejaarde Roeselaarsnaars zijn weggebeerd in de harde ballingschap... in 't eigen land.

Veel gezinnen onder een dak, gedwongen gastvrijheid verleen, woeker van lieden, die nooit genoeg verdienden, terwijl landgenooten uit ongelukkiger gewesten alles verloren... laten wij maar zwijgen over dit droevig tijdperk...

« De een veel goed, de ander slecht », zooals men het in de volkstaal zegt... Maar nooit heeft men beter dan toen de waarheid leeren kennen van de spreuk: « Eigen haard is goud waard ».

Deze vluchtelingen waren nog juist ontkomen aan den grooten storm van 1917.

't Was nu de tijd der verkenningen.

De Duitschers lieten zich evenmin onbetuigd op dit gebied, en zij wisten stoutmoedige list, om den toestand bij de tegenpartij na te gaan. Ze wilden 't weten hoe 't al gelegen was bij de Britten: goed, afgevaardigden moesten dan maar in de vijandelijke linies gaan kijken.

En zulks geschiedde zóó: op zeker oogenblik was er een kleine aanval op een punt, dat door de vliegers goed gefotografeerd was. De beide groepen werden handgemeen: mitrailleurs ratelden, handgranaten barstten, 't was getier, geroep, geschreeuw, er vielen

dooden, men droeg gewonden weg, en na eenigen tijd werd alles stil, en bleef iedere partij op eigen gebied. Maar intusschen waren Duitsche spionnen overgeslopen. Men koos daarvoor behendige kerels, die goed Engelsch kenden, en ze waren gehuld in Britsche uniformen, welke men doodten en gevangenen ontam. Die spionnen bewogen zich onder de Tommies. Nu moet men weten, dat de Engelschen zeer zorgeloos waren. O, ja, wanneer een burger van Dikkebusch, Westoutre of elders bij 't nachtelijk kalfen van een koe een kaarsje ontstak, dan gebeurde 't dikwijls genoeg, dat een patroelje hem voor spionnage meeleidde

rond. Een uniform was de beste waarborg van eerlijkheid. En zulks wisten de Duitschers. Op deze wijze verzamelden de stoutmoedige spionnen de gewenschte inlichtingen.

Maar nu terug keeren... O, ook dit was geregeld. Den volgenden dag had weer een lokale aanval plaats. En in de verwarring vermengden de vermomde Duitschers zich onder de strijdende troepen, staken de handen op, gaven zich over en hadden hun opdracht vervuld.

't Zijn Belgen geweest, die bij het Britsch leger gedetacheerd waren, welke daartegen waarschuwd. Eerst geloofde men hen niet, doch 't bleek, dat ze wel

Militaire Duivenwagen van het Belgisch Leger

naar de Marshall... En achter slot ging hij, tot de Belgen hem weer vrij spraken.

De bevolking, die daar vlak achter het front bleef, soms tot op 3 km. van den vijand, en veel handel dreef — alle Vlaamsche meisjes spraken Engelsch als ekstern en de meeste huisjes waren bazaar — die bevolking, zeggen we, had veel last van de achterdochtige militaire politie en van schildwachten, enz. Maar wie een uniform droeg liep vrij

gelijk hadden. En toen zijn er verscheidene, op heeterdaad betrapte Duitsche spionnen daar achter 't front gefusilleerd, wel na een vonnis, maar zonder dat de bladen er van gewaagden.

Aldus begreep men, hoe de vijand steeds zoo goed ingelicht was. 't Gebeurde immers, dat bij aflossing in den nacht, hoe geheimzinnig deze ook geschied was, 's morgens uit de Deutsche loopgraven een bordje omhoog gestoken werd met het opschrift:

« Welkom... regiment of batallion ».

En het nummer van de nieuwe afdeelingen stond er zeer juist op vermeld.

Nog een ander staaltje, nu aan ons front. Wij hebben al meermalen gesproken van het Sas benoorden Boesinge. Dit was ineengesloten, maar brokstukken van muren stonden er nog tegen de kanaaloevers, terwijl puin in de vaart lag, welke slechts weinig water meer bezat. Over dat puin lag een voetbrug.

En wat was er nu gebeurd... De Duitschers van de Oostzijde der vaart hadden een soort van hol gekapt in den sasmuur der Westzijde, dus aan onzen kant en regelmatig sloop er een man naar toe, om zich in den luisterpost te nestelen, eenige meters slechts van de onzen. Door een aviateur werd dit ten slotte ontdekt. Maar hoe lang reeds had men daar op de stoutmoedigste wijze spionage bedreven?

Belgische artillerie had de Britsche troepen tot nu toe in het valk van Ieperen gesteund. Thans werd ook zij vervangen door Engelsche. De Schotten toonden zich hierover ontevreden. Eens weigerde een detachement nog naar de loopgraven te gaan, zoo het Belgische geschut niet terugkeerde, want de mannen « met de rokjes » waren niet tevreden over hun eigen artillerie.

Nu is 't waar, dat deze niet zoo juist schoot als de onze en toch oneindig meer munitie verbruikte: met de projektielen gingen de Britten ook slordig om; men zag er aan alle zijden liggen, verstrooid over den grond. De bondgenooten hadden nu echter genoeg materiaal om het onze naar 't eigen front te laten trekken. O, er hadden wel eens meer opstootjes plaats onder de Britten. Zoo streden in het gevecht bij Wijtschate, dat we hiervoor beschreven, protestantsche en katholieke Ieren. Beiden beweerden het eerst in Wijtschate geweest te zijn. De machinegeweren moesten gehaald worden om de opstelling van den strijd na te bootsen en zoo te bewijzen, wie gelijk had. Er lagen daar nog andere twist-appels... Doch de Engelsche pers deed wijzer dan de onze... De buitenwereld hoorde niets van die feiten. Men wierp geen achterdocht op Ieren of Schotten of Dominion-troepen, gelijk men wintrouwen zaaide tegen Vlaamsche solda-

ten. 't Was zeer natuurlijk, dat na drie jaar oorlog, zich al eens ontevredenheid openbaarde, waartoe bovendien meestal reden bestond. En de overheid trachtte bij de Britten de oorzaken van ontevredenheid weg te nemen.

't Nieuwe offensief zou ten Oosten van Ieperen gevoerd worden, zooals we reeds weten. Belgische troepen bij Steenstrate werden door Fransche afgelost en de aanval zou door Britten en Franschen gedaan worden. Van de zee tot de Leie lagen nu aan het geallieerd front: Britten van Nieuwpoort tot aan Lombardzijde; Belgen tot nabij het Sas; Franschen even ten Westen van Steenstrate tot Boesinge, onder generaal Anthoine; het Ite Britsche leger van generaal Fergusson tot de Leie, om Ieperen, en Hollebeke heen.

Daartegenover stond het IVe Deutsche leger, generaal Sixt von Armin, met een sterke artillerie ook. Het waren Beiersche en Pruisische troepen.

Het offensief was bepaald op 30de Juli. Vooral in het land van Passchendaele, Poelkapelle, Becelare, Hooge, Geluweveld zou de strijd woeden. In militaire beschrijvingen wordt het geteekend als een nu reeds naakt geworden vlakke. Ja, zoo was die streek thans al geworden, tenminste dicht bij de linie. Tot aan West-Roosebeke en Moorschede had men nog de akkers laten bebouwen door daartoe gepreste burgers, en ook vrouwen en kinderen van Roeselare. Die wisten te vertellen, hoe een granaat de kerk van Roosebeke trof, terwijl een veldprediker er dienst hield, en men toen veel doden en gewonden van onder het puin haalde. Rond Oost-Nieuwkerke woonden zelfs nog eenige burgers en van Staden had de Duitscher pas de laatste bewoners doen vertrekken.

Ter Hand, een gehucht op de samenkoms der wegen van Geluwe, Becelare en Dadizeele was ontruimd, maar op den Molenhoek nabij Geluwe woonden nog lieden. Deze streek heeft Albrecht Rodenbach geteekend in zijn « Avond ». 't Was hier, dat hij gaarne de « stee ontvluchtte » bij 't deemsteren van den dag. Hij zag er den landman, na volbrachte dagtaak hoevewaarts keeren, schietste dan dat boerderijtje, en 't rusttooneel.

De vader smooit en zwijgt; hij is vermoeid.
[Met welgevallen
laat moeder hare blikken soms op hare kinde-
ren vallen,
en glimlacht in haar eigen, en zij klapt met
[hen en speelt,
en eenvoud schept de bonte grootheid tot ideale
[beeld.

Maar « 't pachthof met de breede lindenboomen » lag nu in puin en naakt was 't schoone veld, waarvan de Vlaamsche boer een hof gemaakt had, woekrend met elken voet gronds.

Ja, die zomeravonden in vredeestijd. « 't Zwijgt alles », zoo dichte Albrecht Rodenbach in zijn « Avond ».

Maar de lindenkruin lispelt:

En onbewust hoort 't zwijgend huisgezin.
En, nader moeder dringend, vraagt een kind
[of dat gefluister
soms geen verkeersel wezen zou, dat wemelt
[daar in 't duister;
en nadert: een heks, een geest, een zieltje in
[t vagevuur,
een dezer vreemde telgen van 't heimlik nacht-
[ik uur,
en 's volks verbeelding, bont en wild, die
[leven in de sagen,
rondom den landelijken heerd bij 't vriezend
[winterwagen
van eeuw tot eeuw verdicht, verbeld en gre-
[tiglijk aanhoort.

Ja, ze leefden nog voort die verhalen, waarin men zoo gaarne van 't geheimzinnige en 't onveilige hoorde.

't Was over den pastoor van Loo, Patricius Van Ursel, uit de jaren 1700. Den 11en Juli 1728, in 't vallen van den avond, komt een werkmansjongen naar de pastorie geloopt en roept: « Zeere, zeere, mijnheer de pastor, mijn vrouwe sterft, zeere met de Rechten, eer ze nog in heur vonnisse valt! » En de echtgenoot smelt naar zijn huis terug. De pastoor volgt hem. Maar aan de kortwoning komende, ziet hij denzelfden man aan de deurklink opgehangen. De herder krijgt een beroerte van schrik en 's anderendaags lag hij zelf in lijke overaarde. Hij werd dien zelfden dag in de kerk van Loo begraven.

't Was zelfs over den Spaanschen tijd.

Op 29 September 1598 kwamen mijnheeren Martijn Schoonaert en Reginald Schoonaert, kapelaan van Becelare en diens zuster Scholastica, in een koets uit Becelare gereden; aan de Nonneboschen sprongen eensklaps soldaten van 't Oostendsch garnizoen uit het hout, schoten den kapelaan dood, beroofden mijnheer Schoonaert van een som gelds, die hij voor den verkoop van een pachtgoed ontvangen had, stroopten hem zijn

opperkleed af en joegen hem weg. Zij namen zijn zuster Scholastica mee naar een verlaten boerenhuis te Becelare, trokken de ongelukkige de kleederen af en bonden haar naakt op de route. Martijn Schoonaert was haastig naar Ieperen geloopt en kreeg er van den Spaanschen gouverneur een kommando soldaten, met welke hij naar Becelare trok. De roovers waren aan 't koken en 't braden toen ze de bende zagen; ze begonnen te vuren, maar moesten vluchten, eenige doden achterlatend. Men verloor Scholastica, gaf haar een soldatenkleed en bracht ze zoo naar Ieperen.

Men wist het uit de overleveringen, hoe oorlogen steeds allerlei plagen brachten.

In de veertiende eeuw was de peste zoo geweldig te Reninge en te Woesten, dat er maar drie menschen op die twee parochiën over bleven, de anderen gevlucht of gestorven zijnde.

De boomen groeiden door de kerkvensters te Woesten, zegt de traditie, en als er een mensch de voetprenten van een ander mensch zag, knielde hij neder en kuste ze van blijdschap. De wolven kwamen uit de bosschen onder meer te Roeselare en een maakte zijn nest in de schouw van een huis, dat naar die overlevering in 1870 nog De Wulf heette en een wolfafbeeldsel boven de deur droeg.

Of men had het over de dagen der Fransche republieken, den « beloken tijd », toen de boeren geplunderd, de gemeentekassen geleidigd, de klokken geroofd, de kerken gesloten werden, en de pastoors zich moesten verduiken, om aan harde verbanning te ontsnappen.

Op menige hoeve toonde men nog een kamerke, waar zoo'n herder mis las of een uitvaardienst deed, alles in 't geheim, want gendarmen en spionnen loerden. En men moest oppassen...

Och, 't was toen al, gelijk nu, in de beroerde tijden van 1914-1918. Meester (dokter) Jantje, was in dien beloken tijd als thuis in de pastorie van Lichtervelde en verzorgde er de oude moeder van den herder. En op een avond zei meester Jantje: « Pastor, ge moet niet vluchten of u niet verduiken, als er gevaar is, zal ik u verwittigen ».

Maar 's morgens nog voor 't licht was, verschenen de gendarmen daar, en wie er aan hun hoofd stond, was meester

Janijte zelf. Pastor Janssens werd naar Brugge gevoerd en overleed er zes weken later en zijn moeder stierf zinneloos van verschot en vendriet. Maar meester Janijte kocht het groot papestuk — vertelden de oude menschen — wel drie gemeten groot en nog een stuk, 't einde de pottenbergstrate al kerkegoed... God vergeve 't hem ».

De pastor van een dorp moest haastig vluchten; de vervolgers zaten achter hem. Hij kwam op een meersch, waar een deel vrouwelien bezig waren de wasch uit te leggen. « Zeere, zeere, laat u vallen bij de mande! » zeiden ze. De herder deed het en nauwelijks lag hij er, of hij zat onder een hoop lijnwaad. De vervolgers snelden voorbij en zagen niets.

O, wat al geschiedenissen en overleveringen in dit land van Ieperen! Ge hadt daar de herinnering aan pastoor Verhelst, van Moorslede, het nu in puin vallende dorp.

Zijn levensbeschrijver, de heer Van den Weghe vertelt:

Wie over eenige jaren te Dadizeele geweest is, in de Ommegangdagen, kan, te midden de plaatse, het schoon pacht-hof bemerkt hebben, waar pastoor Verhelst geboren werd.

Thans is dit boerenhof in huizen veranderd. Vlaanderen is rijke in zulke hofsteën, en 't is aan Vlaanderen dat ze eigen zijn, evenals het daar is, dat de bewoners van die hoeven een eigen karakter en eigene zeden hebben.

Ja, als ik denk aan dat pachtgoed, komen er mij duizende gevoelens te binnen, die een Vlaming van de streke alleene kan smaken.

Ik zie in mijnen geest het nederig huis, gedekt met strooi, dat in gansch zijn uiterlijk een zinnebeeld van vrede schijnt en daarbij nog iets tooverachtigs verkondigt. Ik beschouwe de schure en de stallen, even eenvoudig van bouw, die te zamen met de woning en eenige hoogstammige boomen eenen eenzamen groep vormen, waarin de kalme tevredenheid van den Vlaamschen boer, zoo wonder doorstraalt. Op de grijsgroene daken der oude gebouwen bemerk ik hier en daar eenige donderbotten. De steenen muren zijn met zorg gewit, deuren en vensters met donkergroene verve geschilderd.

Van binnen is alles zoo net alsof het van sneeuw ware. De oude meubels ver-raden het karakter der bewoners: liefde tot de voormalige gebruiken, spaarzaamheid, nederigheid. Het uurwerk, in een eikene kas, is hetzelfde dat grootmoeder zaliger gebruikte; en toch is het zoo ongeschonden en zoo rein. Boven den schoonsteen tel ik een reke teljoeren met geschilderde bloemen, waarboven een klein kruisbeeldeken hangt, dat in een glazen kaske bewaard wordt. 't Is het oudste meubelke van 't huis, en ware 't van 't jaar 1400, 't en zou mij niet verwonderen.

O, hoeveel voorgangers der kristene familie, die thans de wereld zijn doorgevaren, en hebben er voor dit nederig beeldeke niet op de knieën gezeten, om in vreugde of leed hunnen God te bidden!

In de kamer heerscht een uitnemende zindelijkheid. Langs de witte muren, die van onder met eenige rijen tegeltjes van Delfsch bakwerk voorzien zijn, hangen de oude beelden van de H. Familie en van de H. Maagd Maria.

In de waschkeuken blinkt alles in de zonne die door het klein vensterken schijnt; het ijzer van de beuterkeerne, 't keukengerief en de koperen melk-ketels schitteren alsof ze van zilver of goud waren.

Buiten is alles aangename. Op eenige stappen van het hof zie ik het grazende vee in een bloemrijke weide. Hoe geestig en blijde huppelen de jonge runders en hoe neerstig en stille weiden de koeien, die 't avond den goeden landman de borrelende melk, met volle eemers, als loon van zijn eindelooze en zalige zorg en moeite zullen schenken: Ik zie het rijpende koren, door den ruischenden wind in golvende beweging gebracht.

Zoo'n oude hofstede pachtte in 1740 de landbouwer Pieter Verhelst, vader van elf kinderen, want de groote gezinnen waren en zijn talrijk in Vlaanderen.

Op dat pacht-hof te Dadizeele werd den 31en December 1759 Karel-Ignaas, het negende kind der ouders Verhelst geboren.

Zijn levensbeschrijver Van den Weghe vertelt o. a.:

Van jongs af was de kleene Verhelst vlijtig aan 't werk, zoowel in schole als ten huize. Hij hielp zijne ouders in alle

soorten van werken, die men gewoone is den kinderen van te lande op te leggen, en zijn leeringe en bleef daarom niet ten achteren. Op zijn zevende jaar kon hij al goed lezen en schrijven, iets waarover vader Verhelst zoodanig verheugd was, dat hij altijd van zijnen jongen Karel sprak, als er over geleerdheid gehandeld werd. De knaap, die zag dat zijn vader veel van hem hield omdat hij wel leerde, was betinteld om rare spreuken op de eene of de andere staldeur te schrijven, en 't gebeurde weleens dat zekere lieden eene voegzame sneuve op den nekke kregen. Den eenen keer was het op de kappe van den peerdeknecht,

moeite weerd, ze waren trouwens bezig met de eiers te deelen en de twee hoopkes in den tas te verbergen. « Binst den noenestond », zei de eene, « zullen wij ze meêdragen ».

Als de hoorn noene blies kwam ieder een aan tafel, uitgenomen Karelke. Vader Verhelst bemerkte welhaast de afwezigheid van zijn zontje, en vroeg waar het verblijven mocht, toen de jongen juiste de deure openstak. « Ha! Karelke, ge zijt daar, waarom speelt gij altijd zoo lange achter de andere? »

— « Vader, 'k was in de schure. »

— « Ja, zet u bij. »

Onder den maaltijd en werd er noch

Een gevallen vliegtuig in het Woud van Houthulst
Men ziet hoe heerlijk het bosch geschonden is

den anderen keer op de rekening van den koeiwachter.

De overleveringe heeft de volgende grap uit de kinderjaren van Pastoor Verhelst bewaard. Toen hij nog geen twaalf jaar oud en was, en op de vaderlijke pacht-hoeve zijn speelduren doorbracht, betrapte hij op zekeren morgen twee dienstknechten, die bezig waren met eiers te stelen in de schuur. De jongen en gebaarde van niets en ging eenige stappen verder, om het gesprek van de eierdieven af te dwisteren: 't was ook de

van hennen, noch van eiers gesproken, en de twee dienstknechten, met de volle overtuiging dat hun ontwerp zou gelukt hebben, deden hunne mage een goede zielmisse.

Eindelijk werd het pateel gelekt en de twee kerels trokken naar de schure; maar wat aardig geval! Bij elk hoopken eiers zagen zij een plankke liggen, waarop Karelke drie vier woorden met krijt had geschreven, en de gefopte dieven dremmelden geheel onthutst naar huis, zonder de eiers te genaken. Op het

eene stond er « Eiers voor Kobus » en op 't andere « Eiers voor Sissen ».

Rond den één en half kwamen de twee bedrogen bedriegers met beschaamde kaken naar 't olt terug, en nu vonden zij de twee zelfde plankjes aan de ingangpoorte liggen : op 't eene stond er « Schande voor Kobus » en op 't andere « Een goede lesse voor Sissen. »

En waarlijk de lesse was wel.

De zake was nooit erg, maar de kinderen en mogen algelijk zooveel vrijheid niet hebben, en Vader Verhelst wist het wel. Hij begon dan met zijnen lieveling kortaf dat schrijven op de deuren te verbieden, en verder en sprak hij nooit meer van 't geval. Karel verstond de vermaninge en was gehoorzaam.

De jonge Verhelst bezat een goed karakter. En Van den Weghe vertelt :

« Toen hij te Dadizeele naar Doka Baeckeroodt's ter schole ging, had hij alles ten besten voor zijne makkers, en bijzonderlijk voor die arme dutsen, die van alle lekkernijen ontbloot zijn, welke het kind van eenen welstellenden boer in overvloed heeft. Zijn eigen boterhammen, eieren, appels en peren, alles was in 't gemeene, en die dikwijls niets meer over en had voor zijn eigen was Karel. Dit zijn de overleveringen van oude Dadizeele en Moorslede, die hunne grootvaders zelfger over Pastoor Verhelst's kinderjaren hoorden vertellen.

De liefdadigheid was hem ingeboren, en wat meer is, die goede neiging werd nog beoefend door 't voorbeeld van zijn ouders. Men vertelt trouwens op onze dagen nog, dat de arme menschen bij boer Verhelst alles konden krijgen en nooit ongetroost het hof en verlieten. Wat er van zij, 't zag er in dien tijd slim uit. Die nood hadden waren talrijk ; de armoede was groot en er was gebrek aan alles. De landbouw kwijnende, allerlei ziekten kwamen het vee aanranden en de aardappelenplage begon voor den eersten keer in ons Vlaanderen te woeden. Daarbij waren de inlegeringen van soldatentroepen een verwoestende peste voor onze bevolking geweest. Alles werd ten dienste van den oorlog gesteld, en de menschen van de streke waren uitgezogen door de zware belastingen van 's vorsten wege. »

Was het wonder, dat men in dezen zelfden tijd van 1914-1918 weer die ge-

schiedenis ophaalde, daar in Vlaanderen waar men zoo sterk aan de overleveringen gehecht was ?

Karel wilde priester worden, en zoo kwam hij in 't klein seminaire van Roeselare, in de middeleeuwen een huis voor reizende pelgrims, stichting van gravin Margaretha, nu in 1914-1917 lazarret voor Duitsche soldaten...

Priester Verhelst stond eerst te Poperinge, dan te Ramskapelle, later weer te Poperinge en eindelijk te Moorslede. Hij maakte den Franschen tijd door. Wat vertelde men nog al niet over zijn listen, om aan de gendarmen te ontsnappen. Hoor zijn levensbeschrijver.

Mijnheer Questier, destijds geneesheer te Poperinge, nam bijna altijd den onderpastoor Verhelst mede, op zijne bezoeken, als koetsier. Mijnheer Questier diende de zieken zijne lichamelijke zorgen toe, en Mijnheer Verhelst had alzoo de gelegenheid, om er zijne geestelijke weldaden uit te deelen.

Eens gebeurde het, dat Mijnheer Verhelst terugkeerde van eene berechtinge. Hij kwam de gendarmen in 't gemoet, en vluchten was onmogelijk. Zij vroegen hem of hij citoyen Verhelst niet en kende. De onderpastoor antwoordde van ja, en voegde er nog bij, dat citoyen Verhelst over tien minuten een berechtinge gedaan had in zulk huis. De gendarmen snelden naar de aangewezen plaats en Mijnheer Verhelst behield alzoo de vrijheid.

't Jaar 1798 stond een opperofficier op het punt van te trouwen met een rijke dochter. De krijgsman wilde voor de kerke trouwen. Mijnheer Verhelst trok de kleeren van eenen officier aan, en zegende het huwelijk in ten huize van de jufvrouw zelve.

't Zelfde jaar gebeurde er hem een tweede geval van die soorte ; maar nu deed hij zich wel betalen. Een der opperste krijgshoofden had geerne met zekere jufvrouw getrouwd, maar zij en wilde hare toestemminge niet geven, tenzij dat het huwelijk plaats hadde voor de kerke. De onderpastoor Verhelst werd uitgenoodigd om de trouwe in te wijden ; maar aangezien zijn goede vriend M. De Beir, pastoor van Lendeledede, in de gevangenis zuchtte, zoo stelde hij voor eerste voorwaarde de verlossinge van M. De Beir uit de boeien. Deze voor-

waarde aanveerd en volbracht zijnde, trok M. Verhelst ter bestemde plaats, gekleed in generaal, om aan niemand geen achterdenken te geven.

In Napoleons tijd kreeg Verhelst een kapitein in kwartier. De officier trok te bed en viel in slaap.

Ondertusschen was een arme man van den Peselhoek den liefdadigen onderpastoor Verhelst een broek komen vragen. De brave priester, die niets te geven en had en den idompelare niet ongetroost en kon laten vertrekken, ging voorzichtig maar zonder aarzelen, naar de slaapkamer van den kapitein, nam er zijn broek en gaf hem den bedelaar.

's Anderendaags morgens wordt er al met eens, op de slaapkamer van den krijgsman onstuimig gebeld. M. Verhelst steekt, een weinigske bedeesd, de deure open, en : « Wat belieft er u ? » zoo vraagt hij.

— Citoyen, ik vind mijn broek niet.

— Ja, kapitein, g'en moet er niet achter zoeken, 'k heb hem gisteren avond aan eenen doodarmen man weggegeven.

— Sa sa ! antwoordt de kapitein, die de zake nog al luimig opnam, dat is spijtig, en ik ben gelukkig hier nog een anderen broek te hebben ; doch, het ware nog niet van mijnen broek, maar er waren gouden knopen aan...

— Als 't maar dat en is, doe maar voort op uw gemak ; ik ga er achter, en in eenige minuten ben ik hier weêre.

Mijnheer Verhelst liep naar den Peselhoek en vond er den schamelen duts op het land werken, met den broek van den kapitein aan de beenen. — Alhier, alhier, riep hij hem van verre toe, en de man was in eenen oogwenk bij den onderpastoor. — Is één, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven knopen die door M. Verhelst van den broek waren afgesneden. Doe nu maar voort, 't is nu geheel en gansch uwen broek. En daarmee ging de man verwonderd naar huis, om zijnen broek van andere knopen te voorzien. De menschlievende priester trok welgezind naar de onderpastoorie waar hij de knopen aan den eigenaar bestelde. »

Veel van die grappen vertelt men van hem.

Bruunten Terryn, in den wandel Bruunten schaliedekkers genaamd, was bezig met den torre te dekken. 't Was Maandag voornoene en Bruunten, even-

als zijn twee makkers, had daags te voren een duchtig stuk in zijnen kraag gehad. 't Is lastig werken in zulke omstandigheden, en de drie kerels zeiden 't ook.

Pastoor Verhelst, die op de parochie van Moorslede meer dan eens gezien hadde dat 't Maandag was, loerde de schaliedekkers neerstig af van in zijnen hof.

Bruunten, die al met eens den pastoor zag naderen, riep tot zijne makkers : « Gasten, slaat en buischt, ze gaan peizen dat ge werkt. »

De pastoor had 't gehoord, maar hij en gebaarde van niets.

Als 't noene was kwamen de werkliden langs hunne ladders naar beneên, om naar de pastorie te gaan eten. 't Zij hier ter loops gezegd dat pastoor Verhelst altijd zijn werkvolk aan zijn eigen tafel nam.

« Gasten zet u bij », zoo riep de pastoor van in zijne kamer. Bruunten en de twee andere verzeeuwde kerels namen plaats aan tafel en mieken een schoon kruise. Zij lazen 'nen Onze Vader en bleven daar zitten te wachten achter de soepe. Maar de soepe en kwam niet.

« Zoudt 't nog lange duren dan », zei Bruunten zeer voorzichtig.

— Knabbelt en bijt, riep de pastoor, no gaan peizen dat gij eet.

Aalmoezen uitdeelen of laten uitdeelen, was het liefste werk van Verhelst. In een guren Winter, toen de steenkool zeer duur was, leden veel Moorsleenaars armoede. Notaris Denecker, burgemeester van Moorslede, woonde dicht bij de school. Hij had naast zijn huis een groot plein, en de poort van dat plein kwam uit op straat.

Op dit plein stond een houtmijt. Mijnheer Denecker was verre van gierig te zijn ; hij gaf vele aan den arme, maar hij en had nog nooit op die houtmijt gepeinsd. Nu, 't stak daar niet op, mijnheer de pastoor peinsde er op, en hij had waarlijk deernis omdat ze daar zoo verdoken stond.

Zekere achternoeene was Notaris Denecker eene « venditie » gaan doen, en de poort van den koer stond open. Het rijtuig van mijnheer was al daar weggereden. Pastor Verhelst, die dat gezien had, ging recht naar schole. Hij gaf daar eene kleine les van Catechismus, en eindigde met te zeggen, dat al de jongens,

tot belooning van hun oplettendheid, op, mijnheer den Burgemeesters koer mochten gaan, en elk twee drie mutsaarden meêdragen naar huis. De pastoor ging naar 't huis van den Burgemeester om een beetje te klappen over de vogels : mevrouw Denecker had trouwens veel liefhebberij in allerlei pluimgedier- te, zooals fazanten, papegaaien enz...

In de weerddij van tien minuten was geheel 't mijtje gaan vliegen, en 't duurde nog wel veertien dagen, eer dat M. Denecker er kennis van kreeg.

En hij vond, dat de herder goed ge- handeld had.

Menschen, die hem bedriegen wilden, had Verhelst vast. Zoo was er een vrouw, die hem haar nood klaagde : « Na de mis, moet ge eens terugkeeren », zei de her- der. Terwijl de vrouw in de kerk was, ging hij in haar woning kijken. De kin- deren zaten vroolijk bij het vuur. Ver- helst speurde in de kas ; gebrek was er niet. Er lag wel drie ellen worst. Hij nam deze mee. Toen de vrouw in de pastorie kwam, zei de pastoor :

— Ha, binst dat gij in de kerk zat, is er hier een goedhartig mensch geweest, met een einde saucasse, dat wel twee keer rond mijn leen kan, en 't is voor u.

De vrouw ging verheugd weg. Men kan zich den schrik van de bedelares voorstellen toen ze de list ontdekte.

In December 1837 werd de pastoor in den nacht wakker. Hij dacht aan de arme menschen in den kazernehoek, die bij zulk weer veel lijden moesten, had geen rust meer, kleedde zich, nam dekens en brood, en trok naar de hutten, waar hij de menschen opklopte. Bij zijn terugkeer viel de acht-en-zeventigjarige grijsaard ten gronde en kon niet meer recht. Te- gen den morgen vond men hem verste- ven van de koude. In de pastorie was bij- na niets meer. De herder had alles weg- gegeven. Men moest kolen halen om vuur te maken.

De edele man leefde nog zes weken. Hij verkocht zijn huisraad, om nog aal- moezen uit te kunnen deelen. Aan een armen man, die bij zijn ziekbed kwam, schonk hij zijn laatste broek.

Verhelst overleed den 21en Januari en werd den 25en begraven (1838), een gru- welijk kouden dag.

Ja, nog dagelijks sprak men van hem en in hun harde ballingschap zeiden de

Moorsleenaars dikwijls : « Hadden we nu maar veel menschen als Verhelst ».

En zonderling, zijn naam leefde nog voort en was weer verbonden aan oor- logswee.

In November 1914 hadden de Duit- schers eenige geestelijken te Roeselare gevangen gezet. 't Waren de heeren Pat- tyn, pastoor van Passchendale, Verhelst, bestuurder van het klooster te Moors- lede, Dierckx, pastoor van Moorslede, Vervacke, onderpastoor. Ze waren be- schuldigd van spionage. Denk eens, men had in 't oud-mannenhuus van Moors- lede een tooverlantaarn gevonden ; men vermaakte daar de menschen mede.

Die tooverlantaarn was misschien wel de redding van Ieperen. Gekleurde glaas- jes... en een lampje met een wiek... en een vergrootglas, voorzeker had men in 't oud-mannenhuus een heel stelsel om daarmee naar den kant van Poelkapelle allerlei mysterieuse teekens te geven en aldus de posities der Duitschers aan te duiden.

Maar de Duitschers lachten daar niet mee en de geestelijken werden te Roeselare als gevangenen in 't klooster der pa- ters redemptoristen gestoken.

't Bleef maar duren, tot 2 Januari zelfs.

Toen besloot burgemeester Mahieu daarover den rechter Slechtinck eens te gaan spreken, en hij kreeg hen vrij, na zich bij geschrift borg voor hen gesteld te hebben.

— Gij zijt toch een wonderlijk wezen, zei de rechter tot den burgemeester. Hebt ge nu waarlijk vertrouwen in die gas- ten ?

— Maar natuurlijk ! Zij hebben niets misdaan en zullen niets misdoen. Ik durf hetzelfde te teekenen voor alle Roesel- laamaars. Gij beoordeelt ons allen ver- keerd.

Dit voorval toont aan, welke gedachten de Duitschers over ons hadden.

Nu, hun kop was volgeduwd met aller- lei gruwelverhalen ! Het leger moest im- mers opgehitst worden. Ik herinner me een deserteur ontmoet te hebben, die bij Poelkapelle gestreden had. Hij deed mij de meest wonderbare vertellingen. Hij had een molen snel zien draaien midden onder een gevecht. Uit zijn beschrijving meende ik dien van Roozebeke te her- kennen.

En de man verhaalde me dan hoe hij de aankomst der troepen in October 1914 de wieken van dien molen vlug aan het draaien waren.

De soldaten drongen binnen, zochten in alle hoeken en gaten, maar troffen geen levende ziel aan. Ze legden den mo- len stil en keerden naar buiten terug. Een oogenblik later begonnen de wieken weer te zwieren... Nogmaals overal ge- snuffeld, maar binnen was er niemand...

Eensklaps vloog de molen in brand... En men zag een gedaante verdwijnen. Er werd op geschoten... maar de kogels troffen geen doel.

maken van gewonden, het roeren van vergif in spijs en drank.

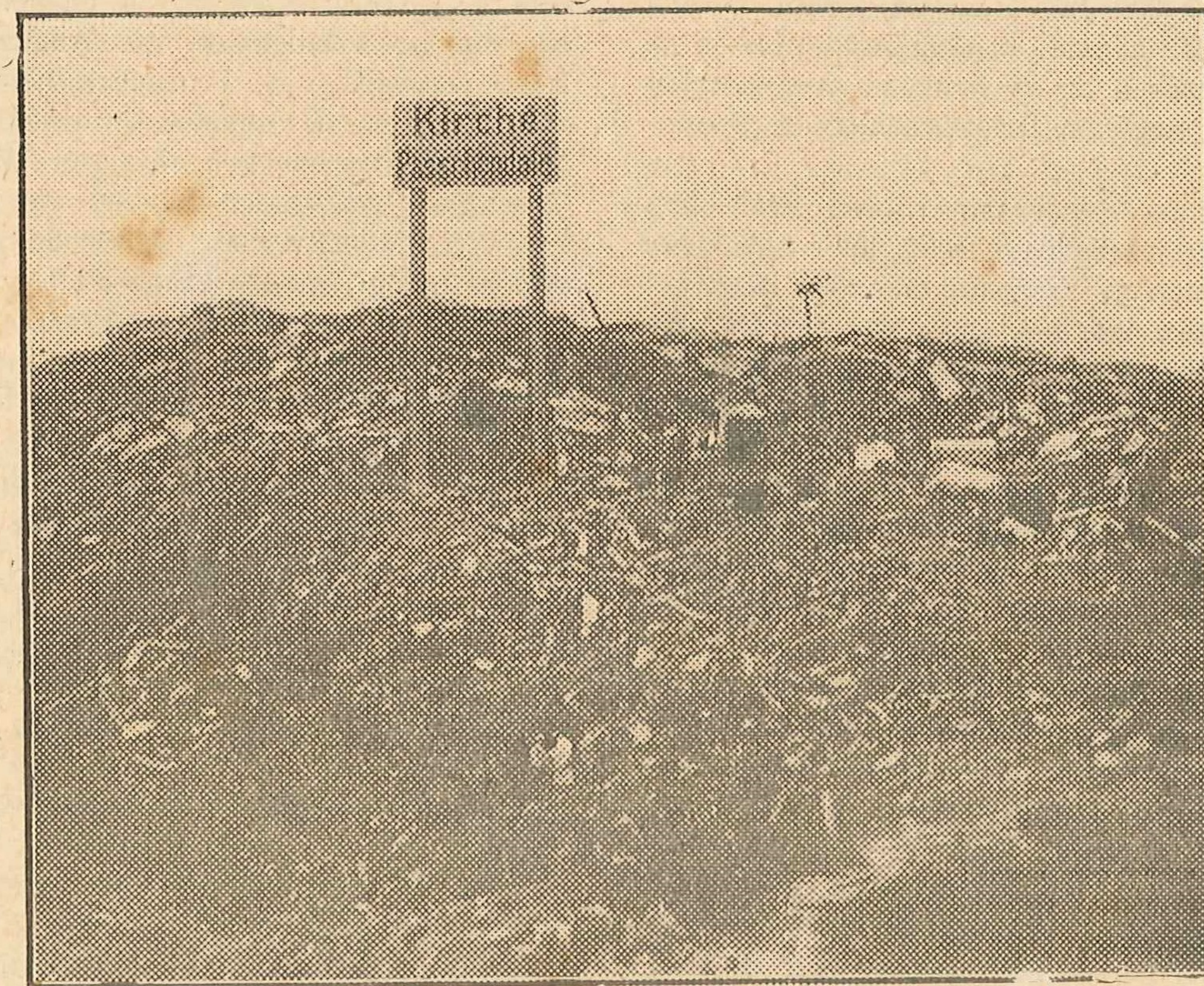
— Toen ik in Vlaanderen kwam, lag mijn revolver altijd bij me, vertelde me mijn deserteur. Angstig ging ik in mijn kwartieren slapen...

— En hebt ge ooit een franc-tireur ge- zien? vroeg ik.

— Nooit... 't Duurde niet lang of ik sliep zoo gerust als thuis. Men had ons leugens verteld.

Ja, zoo was het, en dat diende om den haat aan te vuren, den volkerenmoord te bevorderen...

Die volkerenmoord kreeg nu in 1917

De plaats waar Passchendale lag. — De paal staat daar waar de kerk zich bevond

't Heele verhaal was natuurlijk een fa- bel, maar dat kondt ge den Duitschman niet wijs maken. En die soldaten zaten vol met dergelijke verhalen. In elken pastoor zagen ze een man, die van zijn toren seinen gaf. Een kerklantaarn was een bespiedingstoestel. Een klok niet minder.

En dan de vertellingen over het af-

in Vlaanderen weer al zijn gruwel terug.

We waren daar aan 't vertellen over het land tusschen Ieperen en Roeselare, zooals we het vroeger kenden... Doch het roerig verleden verzonk bij hetgeen thans opnieuw geschiedde, een herha- ling van 't drama uit 1914 en 1915.

Een offensief naar Roeselare moest het

Afl 54 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 54
 “ Het Bloedig IJzerland ” Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH AFLEVERING

30 Januari 1921.

dus worden, en hoog waren de verwachtingen gespannen.

Van de zee stonden de Engelschen tot Nieuwpoort, dan de Belgen tot Noord-schoote, verder een Fransch korps onder generaal Anthoine tot Elverdinge en ten slotte het Ite Britsche leger van generaal Fergusson in een boog om Ieperen tot aan de Leie.

Hevig bulderde 't geschut, dagen achtereen en zelfs de Deutsche keizer seinde de wereld rond, dat men nimmer een bombardement had gehoord als nu in Vlaanderen.

Den 30n Juli 's avonds kwam 't bevel tot den aanval. In den nacht trokken de Franschen op 29 bruggen over het kanaal tusschen Drie Grachten en Boesinge.

Omstreeks 4 uur rukten Franschen en Engelschen op. Even later begon het regenen en 't regende maanden lang.

Geen wonder, dat een Duitsch officier bij die eerste druppels uit de grauwe lucht reeds uitriep: «Het is goud voor ons, dat er valt».

Vliegtuigen openden de slachting met bommen, kokende olie, brandende vloeistoffen, een helsch brouwsel, dat van geringe hoogte op de Deutsche stellingen neer kwam.

De Franschen kropen over het woest trechterveld namen bijna zonder strijd Bixchoote, de herberg Kortlekeer op den weg naar Langemark en bereikten de Sint-Jansbeek, waar ze zich handhaafden. Het was een vordering van 3 kilometer, en deze operatie had tot doel de linkerflank der Britten te steunen.

De Engelschen trokken als de spaken van een rad in kolommen op: de eerste nam Pilkem, de tweede Langemark, de derde Sint-Juliens op den weg Ieper-Brugge; de vierde Frezenberg, aan de spoorlijn naar Roeselare, de vijfde Hooze, Herenthage en Westhoek, aan en nabij den straatweg Ieperen-Meenen, de zesde Hollebeker, aan 't kanaal Ieperen-Komen en de zevende Basse-Ville bij Waasten.

De Duitschers deden heftige tegenaanvallen met hun reserves, namen Langemark en Westhoek en Sint-Juliens terug en wierpen de Engelschen achter de Steenbeek. Den 3n viel Sint-Juliens weer in handen van de Britten. Den 5n drongen de Duitschers in Hollebeker, doch

moesten er wat later opnieuw uit.

In den nacht van den 7n of den 8n bestormden de Engelschen in het vak Nieuwpoort de stellingen tusschen Lombardzijde en de zee, op 10 Juli verloren; zij hoopten, dat de tegenpartij hier troepen zou weggenomen hebben om ze zuidelijker te gebruiken. De Duitschers waren echter op hun hoede en behielden het een maand vroeger gewonnen terrein.

Den 10n namen de Engelschen Westhoek terug en het bosch aan Glencorse bij Hooze... Den 11n waren de Duitschers opnieuw meester van Glencorse. Nu was het kalmer tot 16 Augustus. Toen veroverden de Franschen het terrein tusschen de Ieperlee en de Martijevaart en het bruggehoofd van Drie-Grachten. De Engelschen rechts van hen kregen Langemark voor de tweede maal in hun macht, en de voorhoede drong zelfs over het woest land tot Poelkapelle door, maar werd daar gegrepen in een hevig Duitsch vuur en verder door Deutsche reserven afgemaakt.

Al die schijnbare vorderingen werden in onze legerberichten opgevijzeld tot suksessen, maar in waarheid paste Hindenburg, de geduchte veldheer, die na zijn Russische krijgsoperaties nu in 't Westen optrad, hier zijn nieuwe methode toe... Men noemde ze de elastieke beweging.

En inderdaad als een soort van rekker werden nu de soldatenkolonnen gebruikt, het menschenmateriaal zoo ge-wilt, in een krijgsterm... maar in beschaaft taal, vaders en zonen, echtgenooten en broeders, kloeke mannen en jongelingen...

Men liet ze glippen voor en achterwaarts, heen en weer, van Langemark tot Poelkapelle, van Sint-Juliens naar Westhoek en omgekeerd, doch telkens waren de rijen dunner en lagen meer ongelukkigen te kermen, te roepen, te sterven tusschen dooden, in het eindelijk moeras met al zijn stinkende trechterpoelen, zooals Vlaanderen hier geworden was.

De Duitschers gaven dus voor de aanrukkende bestormers een stuk grond prijs... een deel der wildernis, omgewoeld, vol kuilen... En de Britten volgden, maar als ze meenden het gebied in hun bezit te hebben, barstte eensklaps

een hevig machinegeweervuur los uit beton-blokhuizen, pillendoozen noemde men ze, met afschuwelijk artilleriegeschut en stikgas en brandende vloeistoffen, en sprong reserve op, die de overlevenden terug dreef.

Zoo togen de Engelschen voorbij Langemark, bereikten ze den zoom van Poelkapelle, maar werd daar de overwinning een bloedige nederlaag. Ze namen den 16n wel 2200 gevangenen, met 24 kanonnen, doch hoeveel eigen mannen lieten het leven. In tal van granaat-trechters werd 't water rood gekleurd door 't bloed van gewonden, die, onmachtig zich te redden, daar jammerlijk verdronken.

En in de legerberichten deelde men aan 't ongeduldig wachtend volk, welks hoop zoo opgewekt geworden was, mee, dat men geen doorbraak bedoeld had, doch deze plaatselijke aanvallen den vijand afmatten en moreel en stoffelijk verzwakten.

En weer bleef de infanterie hijgend in de loopgraven liggen.

Ook aan de Deutsche zijde waren de verliezen zwaar, en gewonden stroomden den in menigte te Torhout, Roeselare, Kortrijk en Meenen toe.

Als de infanterie zich rustig hield, vermeerderden de vliegers hun aanvallen en 't regende bommen in de ongelukkige steden en dorpen achter het front.

Roeselare wachtte bovendien een nieuwe beproeving.

Half Oogst 1917 vielen er, na 't bombardement van 1914, weer de eerste granaten, gevolg van het offensief bij Poelkapelle en Passchendate aangevangen.

— Het regent goud voor ons, riep te Roeselare een Duitsch officier, toen hij de eerste druppels voelde van het nat seizoen, dat nu aanving.

De Engelschen maakten eenige vorderingen, al werden ze duur gekocht.

Door die vorderingen kwam Roeselare onder 't bereik van 't geschut. Dagelijks vielen er enkele granaten.

Veel inwoners wenschten hun nu zoo gevaarlijk geworden woonplaats te verlaten.

De Duitschers voldeden eindelijk aan dit verzoek en richtten vluchteling-treinen in. Men kon om een pas gaan...

Toen het op vertrekken aankwam, begonnen echter velen te aarzelen. Alles

verlaten en in den vreemde dorpelen, 't zou zoo hard vallen...

En tal van hen kwamen op hun besluit terug, zoodat een officier der kommandantur eens woedend uitriep:

— O, die zwijnhonden! Er is nu een trein gereed voor 1000 man en er melden er zich maar 400 aan.

Groepjes trokken echter gestadig heen, tot in December 1917 het bevel kwam dat de gansche Westkant vertrekken moest.

En die Westkant werd in zeer uitgebreiden zin genomen... De Duitschers lieten de plaats ten Westen van de spoorlijn en de Vaart ontruimen, dus op de O. L. Vrouw-parochie na, bijna de geheele stad.

Te Roeselare werden toen geen treinen meer gevormd. Deze moesten te voet naar Ardooie of Ingelmunster en daar instappen... Er stonden beestenwagens voor hen gereed, waarmee men trouwens ook eigen gewonden vervoerde.

— Wij gingen naar Ardooie... vertelde mij een inwoner. 'k Ware liever te Roeselare gebleven, maar ik mocht niet. Met 30 stapten we dan in een veewagen. Ik schat dat er op onzen trein 1000 vluchtelingen waren. We zaten opeengedrongen bij 't weinige, dat we konden meenemen. Om 5 uur 's avonds vertrokken we. 't Was bitter koud... Om 8 uur waren we te Gent, in Sint-Pietersstatie... Er kwamen vliegers. We hoorden 't geschut, konden niet uit onzen wagen... Of we angst uitstonden!

De Duitschers voerden ons naar Geel.

Andere Roeselaars zaten in Oost-Vlaanderen of Brabant of Limburg... Het droevige bannelingenleven begon...

Intusschen stookten de Duitschers de meubels op, en haalden ze het hout en het metaal der huizen weg. Roeselare heeft oneindig meer van die plunderingen geleden dan van de beschieting.

Wie echter niet had mogen vertrekken waren de militaire arbeiders, dat zijn de burgers, die tot het werk voor de Duitschers gedwongen werden.

Ook die vreeselijke geesl heeft Roeselare zwaar getroffen. We behoeven over dat slavenstelsel niet uit te weiden, na hetgeen we er van gemeld hebben.

Mannen, jongelingen, knapen zelfs moesten aan 't front gaan werken. Men voerde ook hier burgers van elders aan, vooral Gentenaars.

Roeselaarsche vrouwen dorpelden tot in Nederland, meestal echtgenooten van daar geïnterneerde soldaten. Ze reisden gewoonlijk over Zelzate en Sas van Gent naar Vlissingen.

Hoe 't zoo gauw bekend was, 'k weet het niet, maar als de boot die hen meevoerde van den overkant aan de Vlissingse ponton aanlegde, stonden daar vele landgenooten en gaarne hielpen ze de pakken dragen of de vermoeide kinderen naar 't vluchtelingenverblijf, waar de bannelingen den nacht zouden doorbrengen.

Ik heb de herinnering aan de koude avonden. De wind gierde over de Schelde, regenvlagen sloegen neer. Kinderen en grooteren ook wel waren ziek van den overtocht op de rivier. En tranen drongen in de oogen als ge dien zieligen stoet zag van menschen door den oorlog uit hun land gedreven, waar ze toch vroeger zoo gelukkig hadden gewoond. Ze gingen nu gebukt onder hun schamele bagage en onder hun wee.

Maar in de loods gloeiden de stoven en stonden de tafels gedekt met deugdelijk brood en dampende koffie... En dan zaten we daar neer en hoorden 't nieuws uit 't eigen gewest, de lotgevallen van kennissen, 't gedoe der Duitschers, en nog veel meer.

Dikwijls was er zeer triestig nieuws... Zoo moest ik eens een meisje, dat met haar meesteres uit Roeselare naar Holland geweken was, mededeelen hoe haar moeder en zuster door een granaat waren gedood.

— Ze kwamen naar 't mijnent, vertelde me een uitgeweken vrouw. Ze hadden gehoord dat ik naar Holland mocht. En de moeder wilde de groeten meegeven aan haar dochter. Ik had de commissie aanvaard en tevreden gingen ze weer heen, omdat de afwezige nu toch wat nieuws hooren zou... 'k Moest vooral zeggen, dat zij 't goed stelden... Ze gingen uit mijn huis en juist waren ze op strate of een granaat valt en barst uiteen. De moeder werd 't hoofd afgeslagen... De dochter bracht men met verbrijzelde beenen, en stervende reeds in de brouwerij van Rodenbach, waarheen met de beschieting de kommandantur van het stadhuis heengevlucht was.

En die vrouw was daar nu met het

nieuws voor de dochter, die als vluchtlinge in Nederland leefde.

Een der drama's uit de beschoten stad. En we denken aan andere inwoners, plots weggerukt, tijdens een gesprek, in hun werk, in hun slaap door de helsche projektielen van eigen bondgenooten.

Roeselare lag als te sterven.

De Duitschers tastten de ziel zelve van de stad aan... de fabriek, het werk...

Roeselare had uitmuntend ingerichte fabrieken, met kostbare getouwen, moderne spinmolens, deugdelijke machines...

Die werden opgeëischt, deels om in Duitschland bij den arbeid, deels om tot mitraille gebruikt te worden.

Opzichters leidden burgers binnen... Getouwen en andere werktuigen werden in stukken geslagen en buiten op een hoop geworpen en gesorteerd... Dat materiaal moest naar Krupp te Essen, om straks als wapen te dienen tegen de eigen zonen of de bondgenooten.

't Was of men liet hart uit een lichaam rukte...

Niet alleen patroons, maar eveneens arbeiders hebben bij dat afschuwelijk vernielingswerk geschreid.

Ook de klokken moesten heen. Vakmannen haalden ze uit de torens. Voor de groote van Sint-Michiels kwam een vrachtauto over de trappen in de kerk, tot onder den toren gereden.

En dan zag men te Roeselare holle zalen, waar eens de wielen snorden en de getouwen ratelden...

Toen de burgers heen waren, kon men aan de huizen beginnen... We zagen die in Oktober 1918 als geraamten terug.

En zoo ging het ook in den omtrek.

— Eerst de klokken, dan het vee... dan pas de menschen weg! spotte daar een militair, die vroeger als handelaar met veel buigingen en strijkage's zijn waren was komen aanbieden.

En met al die plunderingen en rooverijen had Duitschland nog een ander doel. Het wilde in de vijandelijke landen — landen waar het zich zelf als vijand had verklaard — voor jaren de nijverheid verlammen, om dan zelf zijn produkten op de markt te kunnen werpen.

De burgemeester had reeds geruimen tijd voor zijn vertrek allerlei kostbaarheden naar Gent laten voeren, de archieven, schilderijen, den preekstoel uit

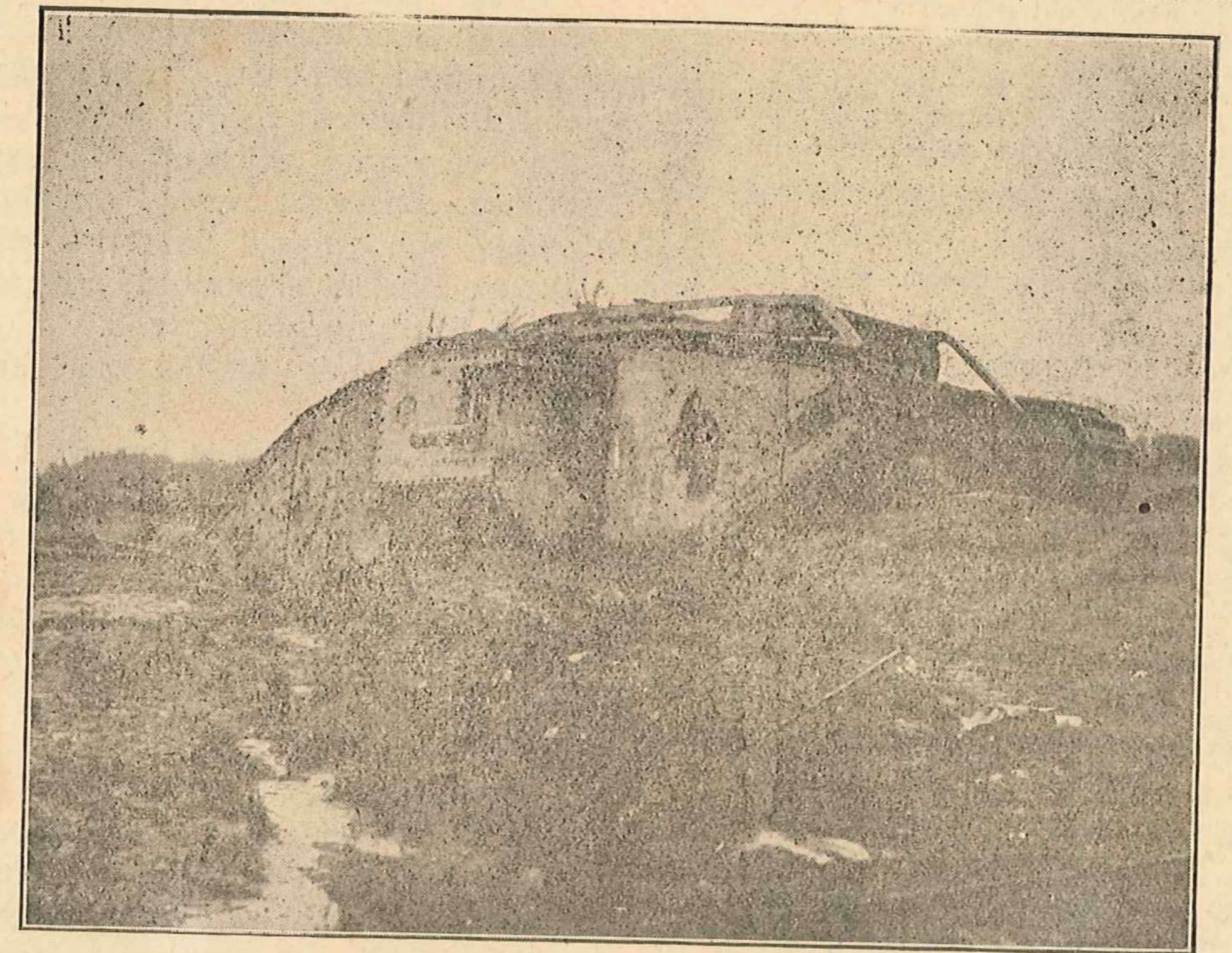
de St-Michielskerk en ook 't standbeeld van Albrecht Rodenbach.

Albrecht Rodenbach! Ha, zijn geest bezielde onze Vlaamsche jeugd, onze studenten, ook aan den IJzer ginds in hun strijd.

Laten wij even dien zoon van Roeselare teekenen. Hier in de Noordstraat staat zijn huis. Daar zien we hem in den geest terug als kind.

— Vertellen, Pelgie!

En als 't knaapje, dat zóó dringend vroeg — 't zij in de keuken of kamer, 't zij in zijn beddeke — dan kon Pelagie, de bejaarde dienstmeid der familie Rodenbach te Roeselare niet weigeren...

Vastzittende tanks te Passchendale

Vertellen, vertellen maar. Zijn moeder Sylvia De la Houtte, afkomstig uit Doornik, een Walin dus, maar die reeds op haar zevende jaar te Roeselare wonen kwam en er het Vlaamsch door en door leerde, stoeide en speelde met Berten; als de knaap moe was, dan liep alles weer op vertellen uit.

Albrecht beeldde, wat hij hoorde en zag, in schetsen en kleuren uit. Eens zette Markt een lakenwinkel hielden.

Albrecht beeldde wat hij hoorde en zag in schetsen en kleuren uit. Eens zette hij de gansche kermis van Roeselare op 't papier, maar de houderige barakbazen en kramersvrouwen bevielen hem niet,

en daarom maakte hij een poppenkast...

— Altijd is de jongen bezig, zegden de menschen, die hem kenden. En waar die 't al uit haalt, den Heere is 't wijs!

Dat was dezelfde verbazing, die zich later bij Hugo Verriest en andere leeraars openbaarde, toen ze Albrecht Rodenbach tot leerling op 't kollege hadden en na 't lezen van zijn opstellen elkaar afvroegen: « Wat zal er van dien jongen geworden! »

— Hij was een kind, zoo drukte zich Verriest, uit, en hij schreef die bladen, waar verstand, gevoelen en dichterlijkheid uitstralen met die kracht, dien rijkdom, en juiste mate, die later het ken-

merk van zijn gedachten zullen zijn.

Hij, was een kind en studeerde gelijk een man, oplettend, overwegend en doorgrondend.

Rodenbach had een diep gevoel voor recht...

En onbewust eerst, later sterk bewust werd hij een vijand van den geest in het kollege, dien geest, welke zijn gedachten wilde drukken, en tevens zijn gemoed, zijn voelen en wenschen en willen, gansch zijn streven... omdat die geest hem trachtte te gebieden zijn eigen taal te misprijzen.

Wel, luister dan!

Albrecht vertelt het ons in zijn « Samenspraak » :

- Welke tale spreekt gij?
- Geene.
- Waarmee verhelpt ge u dan?
- Met Fransch te radbraken.
- Hebt gij dan geen taal?
- Ik heb er eene gehad.
- Hemel?
- Ze hebben ze mij ontstolen.
- Wie?
- Wijze mannen.
- Geheel en gansch?
- Bijna! Ik radbrake ze nu en dan.
- Waarom maar nu en dan?
- Ten eerste omdat het in mijn gedacht niet en komt, ten tweede omdat de Fransche veel schooner is, en gemakkelijker om te spreken voor mij; ten derde omdat het mijn plicht is Fransch te spreken.
- (In een lach schietend). Uw plicht?
- Zeker, le bon Dieu défend ça, van onze tale geerne te zien.
- Wie heeft u dat geleerd?
- Wijze mannen.
- Het schijnt!
- En waarom zou ik mijn tale liever zien dan een andere? En nog een woord mijner tale kost mij tien centiemen en dat loopt te zeere op.
- 't Zal nog al beteren. Wien moet gij dat betalen?
- Wijze mannen.
- Maar dat is dwingelandij.
- Bah, 't en doet vriend, ce n'est pas contre nous, c'est pour nous!
- Waar zijt gij geboren?
- Nievers.
- Goed, zulke dingen! Wat beteekent dat?
- Ik en heb geen vaderland.
- Zijt gij banneling uit het land uwer vaders?
- Ik en heb geen vaders.
- Wie heeft u die schoone dingen geleerd?
- Wijze mannen.
- Zoo gij hebt dan niets meer van die gevoelens, welke een mensch veredelen?
- Bah 'k doe, 'k kenne Fransch!
- 'Hij en verstaat mij zelfs niet. Jongen 'k misprijze u.
- Ik ben misprijzen gewend, en ik begin er mij in te jeunen. Ik misprijze mij zelven.
- Gij zijt een wanscheepsel of een zot.
- ... (met een traan in 't oog) 'k En doe. 'k ben een Vlaming.

Hoe waar is dat ook nog in dezen tijd. Wil men ons niet in die richting stuwten?

Neen, in dat kollege mocht men zijn taal niet spreken, mocht men de « Leeuw van Vlaanderen » niet lezen, werkte het stelsel van het signum, om boete af te persen van hem, die mijn taal gebruikte. Het was verboden Vlaamsch te zingen. Dat bleek in 1875 bij 't feest van den overste... pardon « den supérieur ».

Rodenbach had voor die gelegenheid het « Lied der Vlaamsche Zonen » gedicht, maar 't bevel luidde : « Fransch zingen of niet zingen. »

Dien dag ontstond er een klein oproer. 't Vlaamsch gemoed wille zich toch... Julius de Vos, werd om zijn Vlaamschgezindheid weggestuurd... Hij mocht zelfs zijn makkers niet groeten. Als achter een schurftig schaap viel de kolle-

gepoort dicht... Omdat De Vos Vlaming was...

Rodenbach vond den herkenningsskreet uit : « Vliegt de Blauwvoet. Storm op Zee. »

Die kreet werd in 't kollege verboden.

Maar vertelt Fernand, « Albrechts broeder », nu riepen de studenten de spreuk niet meer tot elkaar, doch fluisterden ze ellkander in de ooren, lieten ze verstaan met zwijgend lippengesprek, trommelden ze met de vingers, en op de slaapzaal weerklonk ze in « gehum » op toon en maat der woorden, maar vooral wierp men ze veelbeteekenend naar elkaar met den blik der oogen.

In de verdrukking was Albrecht Rodenbach een strijder geworden. En welk een invloed bezat hij op de studenten.

— Hij had ons mogen zeggen, « loop door een vuur », wij zouden het gedaan hebben, zonder te weten waarom, getuigde zijn vriend Lauwers, de nu knappe dokter, uitmuntend geleerde en kloelke Vlaming van Kortrijk.

Albrechts ziel dorstte naar kennis, naar waarheid.

En zijn werk was eigen werk, oorspronkelijk werk, geen napraterij.

Wij kunnen in een beperkte ruimte als deze slechts aan hem herinneren. Welk een kracht, welk een arbeidsvermogen, welk een invloed... en hoe kort dat leven!

Welk een kracht ja...

« Wij studenten », zoo riep hij, « wij zijn de toekomst, laat ze dan maar gretten of spuigen vier of kroppen hunnen spijt... Eens zijn wij het volk, dat het overige leidt en medevoert. Zijn wij Vlaamsch, zoo zal Vlaanderen Vlaamsch worden, Vlaanderen zal zijn wat wij Vlaanderen willen. »

Dat was zijn Evangelie, dat predikte en wrocht hij. En 't droeg rijke vrucht, al was de zaaitijd kort.

In 1879 geraakte Rodenbach bij 't spelevaren te water en deed een zware verkoudheid op. Hij begon te hoesten, de hoest van den teringlijder. Op zijn krankbed las en schreef en dichtte hij. Moeder ging hem naar Leuven verplegen. Albrecht gevoelde dat het einde komen zou. Hij wilde te Roeselare sterven. Dr Gustaaf Verriest bracht hem in den ziekenwagen.

« Zwaar viel het mij op de ziel », zoo

getuigde de hoogleeraar, « toen ik hem beenderig, mager, slodderend in de te wijd geworden kleeren, de trap afdroeg ».

En te Roeselare gaf Albrecht den geest, pas 24 jaar oud.

En toch is hij niet gestorven. Dit blijkt uit den rijken oogst, dien hij gezaaid heeft. Rodenbach blies het vuur in de studenten.

Roeselare was dus verlaten — en de Duitschers hadden vrij spel. Ze versjacherden veel meubels, braken dan het houtwerk weg als brandstof... roofden metaal als zink, ijzer, staal... kortom de gebouwen werden echte geraamten.

Van huizen, die in puin vielen, gebruikte men de steenen voor 't front.

Veel opgeëischte werklieden werden naar Roeselare gedreven. Zoo was de stad geheel een frontplaats geworden.

En men mocht vreezen dat ze geheel zou verdwijnen.

De beschieting noemde de Duitschers... een straf. Een Deutsche majoor schreef

een artikel in de « Belgische Koerier », een Duitsch blad, dat te Brussel verscheen.

« De Voorzienigheid », beweerde deze « sabelsleeper », had aan de Duitschers den tijd niet gelaten, om Roeselare te straffen voor al de euvelddaden in Oktober 1914 door de burgerij tegen het Deutsche leger gepleegd!

Maar nu legde zij aan de vrienden, de Engelschen, de taak op, om Roeselare plat te schieten...

Hoe 't ook liep... 't bleef nog altijd « Gott mit uns ».

Burgemeester Mahieu schreef hierop een brief van protest, en stuurde dien aan het hooger legerbevel, belovend aan het Rood Kruis van Duitschland de som van 100,000 mark, indien die majoor bewijzen kon, dat een inwoner van Roeselare een Duitsch soldaat had vermoord.

Nooit een antwoord natuurlijk!

Roeselare had doorlopend 18,000 soldaten in kwartier en 2500 officieren.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE BAHNEN TOE NIEUWPOORT

DET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORD IN HET „REMAASLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel